

*Your complimentary
use period has ended.
Thank you for using
PDF Complete.*

[Click Here to upgrade to
Unlimited Pages and Expanded Features](#)

UNIVERSITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Bakalářská práce

2012

Tomáš Doležal

*Your complimentary
use period has ended.
Thank you for using
PDF Complete.*

[Click Here to upgrade to
Unlimited Pages and Expanded Features](#)

UNIVERSITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Tomáš Doležal

**Diskuze o císaři Vilémovi II. po roce 1945 a
jeho vina na první světové válce**

Bakalářská práce

Praha 2012

*Your complimentary
use period has ended.
Thank you for using
PDF Complete.*

[Click Here to upgrade to
Unlimited Pages and Expanded Features](#)

Autor práce: **Tomáš Doležal**

Vedoucí práce: **PhDr. Monika Běezinová**

Rok obhajoby: 2012

Bibliografický záznam

DOLEFIAL, Tomáš. *Diskuze o císaři Vilémovi II. po roce 1945 a jeho vina na první světové válce*. Praha, 2012. 47 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Katedra německých a rakouských studií. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Monika Bezinová

Abstrakt

Hlavním tématem práce je osoba posledního německého císaře Viléma II., která byla již za svého života považována za velmi kontroverzní a názory na ni se velmi lišily. Zvláštním bodem zájmu mnoha odborníků byla a je zejména otázka podílu viny císaře Viléma II. na rozpoutání první světové války. Práce je historiografickou analýzou, jejíž sleduje interpretace císaře Viléma II. v souvislosti s událostmi před rokem 1914, a to u vybraných titulů od nejvýznamnějších autorů, kteří se touto problematikou zabývali a zabývají. Cílem práce je hodnocení vývoje diskuze o císaři Vilémovi II. po roce 1945, kdy se v odborných kruzích postupně rozproudila živá debata na téma Vilém II. a jeho vina na první světové válce. Výstupem práce je shrnutí základních interpretačních proudů zvolených autorů a sledování změn v názorech na posledního německého císaře po roce 1945 a určení výraznosti těchto změn. Zatímco totiž těsně po roce 1945 byla otázka viny na první světové válce velmi tlumená, s postupem času docházelo k jejímu znovuotevírání a probíhala stále aktivnější diskuze, která je v poslední době opět trochu utlumena.

This thesis is the person of the last German Emperor Wilhelm II, who was considered very controversial even during his lifetime and opinions on him varied greatly. A particular point of interest of many experts was and is especially the question of Wilhelm's II share of the blame for starting the First World War. This thesis is a historiographical analysis pursuing interpretations of Kaiser Wilhelm II in relation to the events before 1914 in selected titles by leading authors concerned with this issue. The aim of this thesis is evaluating the development of the discussion on Kaiser Wilhelm II after 1945, when a vigorous debate on the topic of Wilhelm II and his guilt on World War I gradually sparked in expert circles. The output of the thesis is a summary of main interpretation streams of the selected authors as well as the monitoring of changes in the opinions on the last German Emperor after 1945 and determining the distinctiveness of this changes. While the question of the guilt on World War I was very damped shortly after 1945, it was reopened over time and an ever more active discussion took place, though being slightly damped again in recent times.

Klí ová slova

Vilém II., první sv tová válka, vina, imperiální Ně mecko, interpretace

Keywords

Wilhelm II., First World War, blame, Imperial Germany, interpretation

Rozsah práce: 65 190 znak

PDF
Complete

*Your complimentary
use period has ended.
Thank you for using
PDF Complete.*

[Click Here to upgrade to
Unlimited Pages and Expanded Features](#)

Prohlášení

1. Prohláuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohláuji, že práce nebyla vyufita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 17.5.2012

Tomáš Doležal

PDF
Complete

*Your complimentary
use period has ended.
Thank you for using
PDF Complete.*

[Click Here to upgrade to
Unlimited Pages and Expanded Features](#)

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval své vedoucí práci PhDr. Monice Bezinové za trpělivost a ochotu při vedení mé bakalářské práce a cenné rady pro pochopení zvoleného tématu. Děkuji také mé rodině za to, že mě vždy podporovala a pomohla mi tak dojít až sem, ke konci studia.

Your complimentary
use period has ended.
Thank you for using
PDF Complete.

[Click Here to upgrade to
Unlimited Pages and Expanded Features](#)

institut mezinárodních studií

práce [doplňte formulář podle zadání institutu]

[Zde vložte projekt práce.]

BIBLIOGRAFICKÝ ZÁZNAM	5
PROHLÁŠENÍ	7
POD KOVÁNÍ	8
OBSAH	1
ÚVOD	2
1. ANALÝZA LITERATURY VZNIKLÉ PO ROCE 1945	7
2. PRŮBĚH DISKUZE NA TÉMA KRIEGSSCHULDFRAGE V OBECNÉ ROVINĚ	8
2.1 PRVNÍ OBDOBÍ: 1945 - 1959	8
2.2 DRUHÉ OBDOBÍ: 1959 - 80. LÉTA 20. STOLETÍ	9
2.3 TŘETÍ OBDOBÍ: 80. LÉTA 20. STOLETÍ AĚ SOUČASNOST	10
3. CÍSAŘ VILÉM II. U VYBRANÝCH AUTORŮ PO ROCE 1945	11
3.1 ERWIN HÖLZLE: ŠQUELLEN ZUR ENTSTEHUNG DES ERSTEN WELTKRIEGES: INTERNATIONALE DOKUMENTE 1901-1914	11
3.2 ANDREAS HILLGRUBER: ŠDEUTSCHLANDS ROLLE IN DER VORGESCHICHTE DER BEIDEN WELTKRIEGE	13
3.3 FRITZ FISCHER: ŠKRIEG DER ILLUSIONEN, DIE DEUTSCHE POLITIK VON 1911 BIS 1914	15
3.4 J. C. G. RÖHL: ŠKAISER, HOF UND STAAT	18
3.5 HANS ULRICH WEHLER: ŠDAS DEUTSCHE KAISERREICH 1871 - 1918	21
3.6 WOLFGANG J. MOMMSEN: ŠWAR DER KAISER AN ALLEM SCHULD	23
3.7 ANNIKA MOMBAUER A WILHELM DEIST: ŠTHE KAISER... ..	24
3.8 ANNIKA MOMBAUER: ŠGERMANY'S LAST KAISER - WILHELM II AND POLITICAL DECISION - MAKING IN IMPERIAL GERMANY	27
ZÁVĚR	29
SUMMARY	32
POUŽITÁ LITERATURA	33
SEZNAM PŘÍLOH	37
PŘÍLOHY	38
ÚSTAVA NĚMECKÉ ŘEŠE Z ROKU 1871	38

... císa i Vilémovi II. po roce 1945 a jeho vina na první sv tové válce
(19. století jsou v N mecku spojovány p edev-ím s jedním
jménem. Je to jméno posledního n meckého císa e Viléma II., za jeho vlády se
N mecko do kalo nebývalého rozkv tu v industriální velmoc prvního ádu. A byl to
také Vilém II., který tuto st edoevropskou í-i jako její panovník dovedl na práh první
sv tové války, z nífl vy-la jako poraflený a zároveň na dlouhou dobu jako hlavní viník.
Dodnes z stává otázkou a p edm tem v deckého bádání, jakou roli sehrál císa v
posledních letech p ed první sv tovou válkou. Názory na jeho postavení a celkovou
vinu imperiálního N mecka se výrazn li-í a toto téma je ve v deckých kruzích stále
flivé.

Cílem práce je sledování a analýza v decké diskuze o podílu viny císa e Viléma
II. na rozpoutání první sv tové války. Tohoto cíle má být dosafleno hodnocením
odborných prací vybraných autor , kte í se problematikou posledního n meckého
monarchy a d jinami imperiálního N mecka zabývají. Prvo adým úkolem práce je
ur ení základních názorových proud a pohled na to, kdo a jakou m rou stojí za první
sv tovou válkou. Základní tezí je p edpoklad, fl Vilém II. m fl být v tomto ohledu
hodnocen jako klí ová osoba nebo naopak jenom jako loutka, která byla strflena vírem
událostí, a nedokázala je nijak ovlivnit. M fl ov-em existovat také varianta, podle nífl
se auto i p íklání k neutrálnímu hodnocení Viléma II. a N mecké í-e, tj. bude se jednat
o pop ení obou extrém a p ípadné navrflení alternativního pohledu na léta
p edcházející roku 1914. Základní teoretické p ístupy, které byly zmín ny, vychází
mimo jiné z d lení, které provedl Wolfgang J. Mommsen ve svém lánku v roce 1990, v
n mfl sledoval dosavadní diskuzi o posledním n meckém císa i.

Druhým základním východiskem pro tuto práci bude tzv. Fischerova
kontroverze¹, která musí být v souvislosti s otázkou Viléma II. a jeho vinou za první

¹ Jako Fischerova kontroverze je označováno období cca. mezi léty 1959 a 1985, kdy probíhala mezi
německými a jinými zahraničními historiky velká diskuze k otázkám strategie Německé říše před první
světovou válkou a německé odpovědnosti za její rozpoutání.

Bliže k Fischerově kontroverzi.

Volker Berghahn, „Die Fischer-Kontroverse – 15 Jahre danach“, *Geschichte und Gesellschaft* 6, č. 3
(1980): 403–419,

<http://www.jstor.org/discover/10.2307/40185134?uid=3737856&uid=2129&uid=2&uid=70&uid=4&sid=47699005063927> (stafleno dne 28.4.2012).

o císaři Vilémovi II. po roce 1945 a jeho vlna na první světové válce
především jako jedno z období, v němž byla diskuse o
tématu práce by měla být shrnutí základních interpretačních
proudů klíčových autorů, jež se danou problematikou zabývají a zároveň zodpovězení
následujících otázek: Došlo v diskuzi o podílu viny Viléma II. na první světové válce od
roku 1945 k posunu? Pokud ano, v jakém směru? Druhou otázkou je potom, jak
výrazný tento případný posun v diskuzi byl a jak probíhal.

Práce má charakter analýzy historiografické literatury. Vychází v
chronologickém sledu z dalších událostí doby císaře Viléma II., na nichž se
monarcha podílel, a to jakýmkoliv způsobem, a následně hodnotí jeho angažovanost v
konkrétních událostech. Tematické ukotvení tématu je relativně snadno vymezitelné obdobím
vlády Viléma II., zejména léty 1911 - 1914. Hlavní problémové okruhy, v jejichž rámci
se bude práce pohybovat, byly vybrány z díla historika Fritze Fischera, jenž na konci
50. let 20. století rozvíjel debatu na téma otázky viny Německa na první světové válce a
spustil zmíněnou Fischerovu kontroverzi.²

Jelikož jde o analýzu historiografické literatury, bude především sledováno
časové období, v němž byla publikována vybraná díla. Období je ohraničeno rokem
1945, tzn. koncem 2. světové války, která bývá ve většině diskuzí s kterými autory
dávána do spojitosti s první světovou válkou. Od roku 1945 začalo docházet k postupně
změně názoru na posledního německého císaře, především v souvislosti s otázkou viny
za první světovou válku (dále jako Kriegsschuldfrage, pozn. autora). Důvodem byla
recepcí druhé světové války a hledání společných i rozdílných faktorů, které oba
konflikty zapříčinily.

Již od doby vlády císaře Viléma lze sledovat, že literatura, v níž se jeho osobní
činy a vláda, byla zatlačována různými politickými tlaky, a to jak vnitřními, tak vnějšími.
Docházelo i k ideologickému diktátu, jako tomu bylo například během národního
socialismu. Rok 1945 je tak pomyslnou dělící čarou mezi tímto silně ideologicky
ovlivněným přístupem v době před a dobou následující v diskuzi na uvedené téma. V

Immanuel Geiss, „Die Fischer-Kontroverse. Ein kritischer Beitrag zum Verhältnis zwischen Historiographie und Politik in der Bundesrepublik.“, *Studien über Geschichte und Geschichtswissenschaft*, ed. Immanuel Geiss (Frankfurt a. M.: Suhrkamp, 1972), 108–198.

² Fritz Fischer, „Deutsche Kriegsziele, Revolutionierung und Separatfrieden im Osten 1914–1918“, *Historische Zeitschrift* 188, č. 2 (1959): 249–310,
<http://www.jstor.org/discover/10.2307/27612475?uid=3737856&uid=2129&uid=2134&uid=2&uid=70&uid=4&sid=47699005063927> (staženo dne 28.4.2012).

o císaři Vilémovi II. po roce 1945 a jeho vlna na první světové válce
okamžitému obratu ve zkoumání osoby císaře Viléma II.,
událostmi roku 1945. Posun v historiografii je vřdy
procesem dlouhodobým a kontinuálním, a p řipad tohoto tématu není výjimkou. Auto
mnohdy využívaly záv řry svých předchůdců ve své práci a modifikují je. Dále je pot eba
konstatovat, že vzhledem ke společenskému klimatu po skonění druhé světové války
nebylo možno okamžitě začít rozvíjet debatu ani na téma viny za první světovou válku,
natom potom za válku druhou, která ovšem není objektem sledování této práce.

V rámci jednotlivých publikací, je-li byly vybrány, bude klíčovým obdobím
analýzy vláda císaře Viléma II., tj. léta 1888 - 1918, ale se zaměřením na výše uvedené
problémové okruhy. Je třeba poznamenat, že některé knihy jsou souhrnnými
publikacemi na téma německých imperiálních dějin, a tudíž některé jejich části
nespadají do působnosti tématu této práce.

Obecně historický základ práce poskytly knihy obecného zaměření/charakteru o
dějinách imperiálního Německa, které obsahují obecný kontext již od vzniku
Německého císařství v roce 1871. Začínají do ní i osobu Viléma II. Oním výchozím
materiálem byly zejména knihy "*Handbuch der deutschen Geschichte, svazek 16 Das
Kaiserreich*", "*Politik im deutschen Kaiserreich*" i "*Dějiny Německa*".³ Od konce druhé
světové války vyšly o císaři Vilémovi a německých imperiálních dějinách desítky knih.
Některé se vnují problematice císaře Viléma II. jako celová, jiné ho zasazují do
kontextu obecných německých dějin. Ale i ty je třeba s ohledem na šKriegsschuldfrage
(otázka viny na první světové válce) brát v potaz. Není možné pojmout veškerou sumu
publikované literatury a bylo nutno vybrat reprezentativní výčet nejvýznamnějších
autorů. Mezi ně se bezpochyby řadí souhrnné dílo Johna Charlese Geralda Röhla
"*Kaiser, Hof und Staat*", monografie mapující imperiální Německo od Hanse Ulricha
Wehlera "*Das deutsche Kaiserreich 1871 - 1918*" nebo "*Krisenherde des Kaiserreichs
1871-1918*", souhrnný materiál Gerharda Rittera "*Das deutsche Kaiserreich 1871 -
1918, Ein historisches Lesebuch*", klíčová monografie od Wolfganga Mommsena "*War
der Kaiser an allem schuld...*", kniha Andrease Hillgrubera "*Deutschlands Rolle in der
Vorgeschichte der beiden Weltkriege*", sborník editor Anniky Mombauer a Wilhelma
Deista "*The Kaiser...*", dále klíčové články Anniky Mombauer "*Germany's Last Kaiser*

³ Helmut Müller, *Dějiny Německa* (Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2004).

Volker Beghahn, *Gebhardt Handbuch der deutschen Geschichte : Band 16, Das Kaiserreich 1871-1914 :
Industriegesellschaft, bürgerliche Kultur und autoritärer Staat* (Stuttgart : Klett-Cotta, 2003).

Hans Peter Ullmann, *Politik im Deutschen Kaiserreich 1871-1918* (München : Oldenbourg, 1999).

o císaře i Vilémovi II. po roce 1945 a jeho vlna na první světové válce
"Decision - making in Imperial Germany" a v samostatně také
"Der Illusionen, Die deutsche Politik von 1911 bis 1914."
Existují i další významní autoři, kterými jsou například Isabell Hull⁴ i Nikolaus
Sombart, kteří v práci budou rovněž zmíněni.⁵ Dále je celá řada autorů, kteří publikovali
díla tematizující například Viléma vztah ke kultuře, jeho neurotické problémy a další
díla i témata. Nelze z nich ovšem v tichou vyextrahovat ústřední celkovou interpretaci
názoru na císařovu roli v předvečer první světové války. V dílech, kteří byli vybráni pro
ústřední práce, jsou především autory, jež se problematikou císaře Viléma II. zabývají.
Každému z nich bylo v průběhu zkoumaného období vydáno několik knih, jež se
zabývají Vilémem II. například nebo v širším kontextu německých dějin. Dalším
důležitým faktorem při výběru knih byla vzájemná interakce jednotlivých badatelů, což
ve výsledku usnadňuje analýzu. Při jejich výběru jsem vycházel jednak z Mommsenova
l článku⁶ a také z debaty jednotlivých autorů v rámci zmíněné Fischerovy kontroverze,
protože ta je pro dané téma rozhodující. Jelikož se autoři proti sobě výrazně vymezují,
lze relativně snadno určit jednotlivé interpretační linie, čemuž výrazně napomáhá právě
Mommsen svým dělením. Následně bude sledován jejich vývoj ve vymezeném časovém
úseku. V práci nebyly zohledněny články periodik jako například "Die Zeit" i "Der
Spiegel", které se ke zvolenému tématu rovněž mnohdy vyjadřovaly, a to zejména
prostřednictvím recenzních článků na knihy, o nichž bude práce pojednávat například.

Vybraní autoři dochází k různým závěrům a mnohdy se dostávají do vzájemného
silného protikladu, ale jejich díla vychází z velmi podobné pramenné základny. Jedná se
zejména o korespondenci císaře Viléma II., dále projevy vrcholných politiků
v Reichstagu (říšský sněm), ale i na veřejných místech. Patří sem také korespondence
vrcholných představitelů dvora. Jedná se tedy především o původní archivní materiály.
Při vytváření vlastní interpretační linie vychází i z hodnocení a subjektivních názorů
císařových souasnů, které podrobují soudobé kritice, a to s přihlédnutím k archivním
materiálům. Nkte i ve svých knihách reflektují i druhou světovou válku, kterou dávají
s prvním konfliktem do souvislosti.

⁴ Hull, Isabel V., The entourage of Kaiser Wilhelm II. 1888–1918 (Cambridge :
Cambridge University Press, 1982).

⁵Ewald Frie ve své knize o německém císařství tematizuje krátce dílo Nikolase Sombarta. Interpretace
Isabell Hull je rozebírána v Röhlových knihách i v díle Wolfganga Mommsena.
Ewald Frie, *Das deutsche Kaiserreich* (Darmstadt : Wissenschaftl. Buchgesell, 2004).

⁶ Wolfgang J. Mommsen, „Kaiser Wilhelm II and German Politics“, *Journal of Contemporary History* 25.
č. 2/3 (1990): 294-295, <<http://www.jstor.org/pss/260734>> (staženo dne 11.9.2011).

o císaři Vilémovi II. po roce 1945 a jeho vlna na první světové válce proud práce vychází z článku, jež byl v polovině roku "Contemporary History." Jedná se o článek Wolfganga J. Mommsena "Kaiser Wilhelm II. and the German Politics."⁷ Tento článek byl vybrán proto, že se v něm Wolfgang Mommsen ohlíží za dosavadní diskuzi nad Vilémem II. a jmenuje základní interpretace, jež byly v této souvislosti historiky uvedeny. Mommsen v této stati uvádí osobu Viléma II. do dobového kontextu, přičemž odkazuje na soudobé autory, kterými jsou například Isabell Hull, John Charles Gerald Röhl, ale i Fischer a Ritter a polemizuje s jejich názory na osobu posledního německého císaře. Mommsenova kategorizace je velmi jasná a stručná, a proto ji lze dobře přenést do této práce a vycházet z ní.

První kategorií, kterou Mommsen uvádí, je názor, že poslední německý císař nebyl nijak výjimečnou osobností chovající se absolutistickým způsobem, ale svou snahou vše ovládat zcela paralyzoval německý politický systém. Jeho určující role v předvečer války není však nijak zdůrazněna a ztrácí se v obecné vině Německa jako celku a připouští vinu dalších států. Druhou kategorií tvoří názorový proud, který císaře Viléma II. považuje za uzurpátora moci, který prostřednictvím svého "personálního regimentu" vládl a mohl by tedy být přirovnán například k Ludvíkovi XIV. Právě on je v rámci tohoto proudu považován za hlavní hnací sílu, která započala sátek války. Poslední kategorií lze označit za určitý protipól proudu "absolutistickému", jelikož je zde císař Vilém II. považován za snadno zmanipulovatelného člověka, který je ovládán svým okolím, a jenom je dáována pouhá iluze skutečné vlády. Tato kategorie se přiklání k názoru, že Vilém II. nenesl na rozpoutání války žádnou vinu a podle jednotlivých autorů je tato vina příměněna na jiné subjekty, a to především na vládnoucí elity imperiálního Německa. Císař tak z diskuze o vině v této kategorii vychází jako nevinný, a to s ohledem na svou bezmocnost.

Základním předpokladem pro tuto práci je teze, že Německo nese jistou část viny na první světové válce. Pokud by zde tento závěr nebyl přímě uveden, existovala by alternativa, která Německo považuje za zcela nevinné a tím pádem by nebylo možno ani zkoumat podíl viny císaře Viléma II.

⁷ Mommsen, „Kaiser Wilhelm II and German Politics“.

Vzniklé po roce 1945

Účel literatury je třeba stanovit hlavní interpretační linie, kterých se jednotliví autoři drží, a krátce je definovat v obecné rovině. Mommsenovo dělení role císaře Viléma II. uvádí tři hlavní kategorie, do nichž lze Viléma II. jako osobnost za Adida a Fischerova kontroverze nabízet základní problémové okruhy, v jejichž rámci se lze při diskuzi o vině Viléma II. držet. Mommsen se tak stává důležitou pomůckou při extrakci názoru na Viléma II., jelikož otázka Kriegsschuldfrage jako celek je svým rozsahem mnohem obecnější.

Z Fischerových prací lze vyextrahovat tři základní momenty, o nichž opírá otázku viny za první světovou válku obecně. Jedná se o problematiku německých válečných cílů, dále o období tzv. ervencové krize a konečně o problematiku rozhodovacího procesu od roku 1911. Tyto tři problémové okruhy lze použít pro účely práce a sledovat na nich u jednotlivých autorů, do jaké míry zapojují do jejich problematiky posledního německého císaře. Z Fischerových prací vyplývá, že jeho cílem nebylo stanovení viny císaře Viléma II., ale obecná diskuze na téma rozpoutání první světové války a následné přičinění odpovědnosti za její začátek.

Wolfgang Mommsen svou pozornost naopak koncentruje právě na osobnost Viléma II. Svým dělením přičinění do jisté míry roli, kterou Vilém II. ve Fischerových třech problémových okruzích mohl hrát. Analýza role císaře Viléma II. u vybraných autorů bude tedy spočívat na propojení dvou různých skupin tezí, a to jednak Mommsenových a dále Fischerových. Jelikož práce se svým zaměřením koncentruje nikoliv obecně na otázku Kriegsschuldfrage, ale zejména na postavení Viléma II. v jejím rámci, bude významnější roli hrát Mommsenovo dělení charakteru Viléma II. Právě proto je třeba také Mommsenovo dělení podrobněji prozkoumat, jelikož Fischerovy teze slouží zejména jako opora pro určení hlavních problémových okruhů, v jejichž rámci bude Vilém II. sledován.

Je třeba konstatovat, že důležitou funkci v otázce významu Viléma II. hraje zohlednění ústavního pořádku a tradic, na nichž Německá říše spočívala. Německá ústava, která byla koncipována Bismarckem a byla silně autokraticky orientovaná, poskytovala německému císaři rozsáhlé pravomoci. V české diskuzi na téma Kriegsschuldfrage i osoby Viléma II. se tedy musí vždy nutně odvíjet i od německého ústavního modelu let 1871 - 1918. Také interpretace ústavního modelu napomáhá k vytvoření celkového obrazu Viléma II. a může tedy přispět buď k jeho odsouzení i ospravedlnění při hodnocení první světové války.

2.1 téma Kriegsschuldfrage v obecné

Celý sledovaný časový úsek, tj. doba mezi léty 1945 a současností, je poměrně dlouhá a je třeba ji rozdělit podle toho, jakým způsobem se diskuse o otázkách první světové války vyvíjela. Na tomto místě je opět třeba zmínit Fischerovu kontroverzi, která bude brána jako samostatný časový úsek a zároveň dle zbývajících období na dva bloky. Celkem tedy vznikají tři hlavní kapitoly, které budou postupně probrány. Prvním obdobím bude časový úsek od roku 1945 do roku 1959, kdy byl publikován článek Fritze Fischera, který rozvíjel poměrně stojaté vody diskuse o Německu před rokem 1914.⁸ Právě v roce 1959 se rozbohučila ona uváděná Fischerova kontroverze. Diskuse, kterou rozpoutala, potom trvala až do poloviny 80. let 20. století. Druhé sledované období je tedy ohraničeno léty 1959 a přibližně rokem 1985. Těmto obdobím je potom úsek od roku 1985 do současnosti, kde již nedochází k tak tvrdým diskuzím o Vilémovi II. a viny Německa na první světové válce a autoři se postupně ve svých názorech přibližují.

2.1 První období: 1945 - 1959

Diskuse o Vilémovi II. a viny za první světovou válku byla v prvních letech následujících po roce 1945 zcela ochromena. Hlavní příčinou byla neochota otevírat otázku viny za první válku v době, kdy bylo veřejně mínění paralyzováno vinou Německa za druhou světovou válku, která byla nezpochybnitelná. Diskuse o první světové válce by tudíž podléhala nutnému úsudku, váháním se k válce druhé. Snaha německé historiografie spočívala v odstranění především téze o viny Německa, tak jak byla formulována ve Versailles. V roce 1951 byla podepsána deklarace německých a francouzských historiků, kde dochází k závěru, že všichni aktéři byli do první světové války v podstatě vtaženi a podle pramenů nelze nikomu z nich vinu jednoznačně přiknout.⁹ Signatářem této deklarace byl mimo jiné i Gerhard Ritter, který v pozdějších letech vystupuje ostře proti tezi uváděné Fritzem Fischerem. Ritter byl zastáncem konzervativního proudu, jenž se snažil Německo a císaře Viléma II. z viny na první světové válce pokud možno zcela vynechat. Podle Fritze byla podepsáním této deklarace otázka první světové války považována historiky za uzavřenou.¹⁰ Ani v meziválečném období navíc nevyvstala otázka přímé odpovědnosti císaře Viléma II. Vina,

⁸ Fischer, „Deutsche Kriegsziele, Revolutionierung und Separatfrieden im Osten 1914–1918“.

⁹ Frie, „Das deutsche Kaiserreich“, 86.

o císaři Vilémovi II. po roce 1945 a jeho vlna na první světové válce. Na konferenci, se rozložila na Německo jako celek. Jeho í v neprospěch otevřeně diskutuje na téma Kriegsschuldfrage a jejího vztahu k německému císaři, byl také stále je-t nepří- velký asový odstup od konce této války. Je rovněž třeba podotknout, že interpretace první světové války a jejího rozpoutání stály až do doby vzniku Fischerova díla zejména na projevech vysokých vládních úřadů a na analýzách diplomaticko-vládních dokumentů, které nepří- výrazně zohledňovaly sociálně-ekonomické klima ve společnosti. Příkladem takového konzervativně pojetého díla je právě sborník Gerharda Rittera "Das deutsche Kaiserreich 1871 - 1918, Ein historisches Lesebuch".¹¹

2.2 Druhé období: 1959 - 80. léta 20. století

Zatímco po druhé světové válce nebylo v diskutované oblasti příliš zajímavé, asový úsek od roku 1959 do roku 1985 je o to poutavější. V roce 1959 uveřejnil historik Fritz Fischer v časopise *Historische Zeitung* stať s názvem *Deutsche Kriegsziele. Revolutionierung und Separatfrieden im Osten 1914-1918*.¹² V roce 1961 mu potom vyšla kniha, v níž své základní teze z poválečného období dále rozvíjí.¹³ Fischer přišel s tezí, že staví Německo do role odpovědného viníka a jako hlavní představitel této viny označuje vládní úřady, do nichž zahrnuje rovněž císaře. Fischer tedy poprvé ukazuje na konkrétní osoby, které nesly na německé straně za válku odpovědnost a své teze uvádí na příkladech válečného rozhodování po roce 1911, stanovení válečných cílů, jež byly úzce spjaty s tzv. světovou politikou, a jako další bod uvádí chování vládních elit a panovníka v červenci roku 1914. Politická a vojenská elita se stala ve Fischerovské interpretaci nikoliv provokatérem, nýbrž skupinou kalkulující výsledkem války, který mohl být za dané situace pro Německo výhodný.

Proti tomuto názoru se výrazně vymezil Gerhard Ritter. Ten odmítal přičítání viny na straně Německa obecně a pokoušel se ji přeneset zejména na ostatní mocnosti. Přišel s tezí, že se Německo dostalo do silné izolace, kterou zapříčinily okolní mocnosti a

¹⁰ Ibid., 86.

¹¹ Gerhard A. Ritter, "Das Deutsche Kaiserreich 1871-1914: ein historisches Lesebuch" (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1992).

¹² Fischer, „Deutsche Kriegsziele, Revolutionierung und Separatfrieden im Osten 1914–1918“.

¹³ Fritz Fischer, *Griff nach der Weltmacht* (Düsseldorf: Droste, 1984). Tato kniha poprvé vyšla v roce 1961, ale uvedeno je pozdější, dostupné vydání.

... císař i Vilémovi II. po roce 1945 a jeho vlna na první světové válce
... ní dostat, byla válka.¹⁴ Podobného názoru je i Erwin
... ry p ená-í vinu na ostatní aktéry první světové války a
... snaží se tím o istit Německo. Hölzle například uvádí, že: *"O válečných cílech, které by
... n meckou zahraniční politikou vedly k válce, není v intimních dokumentech k nalezení
... fládná stopa."*¹⁵ Hölzle zároveň odmítá Fischer v kalkulaci a uvádí dokumenty, které dle
... jeho závěr dokazují odmítnutí preventivní války ze strany Německa.¹⁶

Na tuto ostrou kritiku navazují i další autoři, kteří se v době Fischerovy
kontroverze proti Fischerovi vymezují. Patří mezi ně například Andreas Hillgruber.¹⁷
Ten jifi ve své kritice není tak ostrý, jelikož odmítá dlouhodobé plánování německého
vrchního velení, které by hledalo jifi od roku 1911 nejvhodnější okamžik pro rozpoutání
války. Je ale toho názoru, že: *"I kdyby nebyla viditelná u politického vedení v roce 1914 v le
... k rozpínavému rozvoji moci, i vystupuje odpovědnost říšského vedení za
... rozpoutání velké války výrazně dopředu."*¹⁸

Fritz Fischer ovšem nezstal v debatě o odpovědnosti za první světovou válku
osamocen. K jeho interpretační linii se přidali například Imanuel Geiss nebo John Röhl,
jehož kniha bude v další části podrobněji rozebrána právě ve vztahu k odpovědnosti
Viléma II. Samotný Fischer se potom svou postupnou analýzou nejen politického, ale i
společenského flivota například flivuje Hansi Ulrichu Wehlerovi, jehož dílo bude v práci
rovněž podrobněji zmíneno.

2.3 Třetí období: 80. léta 20. století až současnost

Podle Ewalda Friešeslo období Fischerovy kontroverze výrazný posun
zejména v oblasti zkoumaných pramenů a společenského vývoje.¹⁹ V 60. letech 20.
století se totiž otevřely archivy včetně dřívějších zemí a Frieš tento posun označuje za
druhou revoluci v přístupu k dokumentům. Dalším dřívějším aspektem, který měl
důsledky právě pro třetí období, je časový posun, a to nejen od první světové války, ale

¹⁴ Gerhard Ritter, *Staatskunst und Kriegshandwerk. Die Tragödie der Staatskunst, Band 3* (München: Oldenbourg, 1964), 15.

¹⁵ Erwin Hölzle, *Quellen zur Entstehung des Ersten Weltkrieges: internationale Dokumente 1901-1914* (Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1995) XVIII.

¹⁶ Hölzle, *Quellen zur Entstehung des Ersten Weltkrieges: internationale Dokumente 1901-1914*, XVIII.

¹⁷ Andreas Hillgruber, *Deutsche Großmacht- und Weltpolitik im 19. und 20. Jahrhundert* (Düsseldorf: Droste, 1977).

¹⁸ Andreas Hillgruber, *Deutschlands Rolle in der Vorgeschichte der beiden Weltkriege* (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1986), 56ff.

¹⁹ Frieš, „Das deutsche Kaiserreich“, 87ff.

o císaře i Vilémovi II. po roce 1945 a jeho vlna na první světové válce. Post se navíc za císaře uvolňovat a zejména Německo se radni vlády konzervativního Konrada Adenauera.

Tímto období dominují v první fázi historikové jako Wolfgang Mommsen a John Röhl, který se postavil v rámci Fischerovy kontroverze práv na stranu Fritze Fischera. Dalšími důležitými autory, kteří se problematikou Viléma II. zabývají a budou podrobněji zmíněni v další části práce, jsou A. Mombauer a Hans Peter Ullmann. U novodobých autorů je stále patrná orientace na sociálně-ekonomické aspekty, které souvisí s politickými rozhodnutími, jelikož jejich zohlednění vytváří ucelenější obraz o různých událostech. Stále více se autoři koncentrují na zodpovídání otázky, proč se daná událost stala. Neshromažďují tak ve svých knihách pouze fakta, ale zaměřují se i na analýzu jednotlivostí, kterou ovšem provádí o to důkladněji. I v tomto konání lze vidět stopu Fritze Fischera a jeho kontroverze.

Obecně tedy lze říct, že debata o vlně Německa na první světové válce ukazuje kontinuitu, a to i přes to, že došlo k výraznému posunu práv v oblasti přístupu k novým dokumentům, v podrobnější analýze společensko-ekonomických aspektů jiného vývoje na úkor analýzy čistě politických rozhodnutí. Obecná otázka Kriegsschuldfrage ovšem zmiňuje samotného císaře Viléma II. pouze okrajově, a proto je třeba se v další části podívat u vybraných autorů na jeho roli podrobněji.

3. Císař Vilém II. u vybraných autorů po roce 1945

3.1 Erwin Hölzle: *!Quellen zur Entstehung des Ersten Weltkrieges: internationale Dokumente 1901-1914!*

Erwin Hölzle je představitel staré konzervativní generace historiků, kteří se imperiálním Německem zabývali a v otázce vlny Německa byli k císařství značně nekritičtí. Vybraná kniha není Hölzlovou monografií, nýbrž edicí pramenů, které Hölzle shromáždil a vydal. I tak může tato kniha spolu s textem v úvodu sloužit jako nástroj pro zjištění Hölzlovy pozice a jeho názoru na Viléma II., včetně císařovy role před první světovou válkou. Erwin Hölzle je představitel předválečné historiografie a je odpůrcem kontinuity mezi prvním a druhým světovým konfliktem.

Hlavní roli v Hölzlově interpretaci hraje fakt, že se obecně snaží Německo o čistě od odpovědnosti na světové válce.²⁰ Tato tendence se později projevila například

²⁰ Hölzle, *Quellen zur Entstehung des Ersten Weltkrieges: internationale Dokumente 1901-1914*, XIV.

... císař i Vilémovi II. po roce 1945 a jeho vlna na první světové válce
Hillgrubera ovšem nenabyla takových rozměrů jako u
...ka vidí aliance, které se před první světovou válkou
utvořily. Když sleduje vývoj před válkou, upozorňuje na diplomatický úspěch císaře
Viléma II., který představovala dohoda z Björko z roku 1905.²¹ Ta nakonec nikdy
nenabyla účinnosti a Hölzle vidí za tímto neúspěchem přiklon Ruska k Francii.²² Dále
se Hölzle, vyjadřuje ke vztahu Německa a Velké Británie, kde opírá o selhání
britskou loajalitu vůči francouzskému a ruskému partnerovi, která nakonec zneškodnila
v roce 1912 společnou dohodu s Německem²³. Vilémovi II. připisává v tomto smyslu
připínání touhu po loajalitu, ale konstatuje, že německé loajalitu po uzavření přátelských
dohod mezi budoucí Dohodou mělo být pro Velkou Británii nebezpečím.²⁴

Hölzle poukazuje na to, že existuje velké množství dokumentů, v nichž se k
servicové krizi, a proto: "...by mělo být poukázáno na určitou tendenci a určitá fakta,
která vedla od předválečné politiky k propuknutí války."²⁵ Otázkou ale zůstává, na jaké
dokumenty se ohlíží právě autor knihy. Z toho potom vyplývá i obraz o Vilémovi II.,
který si tená mohl na základě uvedených pramenů vytvořit. Hölzle tvrdí, že Německo
odmítalo vedení preventivní války, což dokazuje korespondencí mezi sekretářem von
Jagowem a náčelníkem generálního štábu von Moltkem. Zde se hovoří o tom, že císař
tento typ konfliktu nepodporuje.²⁶ Hölzle dále vyvozuje závěry, že Německo v případě
Viléma II. bylo nakonec chováním Francie a Ruska donuceno k obranné preventivní
válce.²⁷ Na mnoha pramenech Hölzle demonstruje, že politické nepřítelky a s nimi i císař
nemohli, zejména s ohledem na svého spojence Rakousko-Uhersko, válce nijak
zabránit.²⁸

²¹ Jednalo se o dohodu mezi Německem a Ruskem z 24.7.1905, která měla mít charakter obranné
alianční smlouvy, pokud by nabyla účinnosti. To se ovšem nestalo.

Marek Pečenka a Petr Luňák, "Encyklopedie moderní historie" (Praha: Libri, 1999), 56-57.

²² Ibid., XV.

²³ Ibid., 79 a 84.

²⁴ Ibid., XVIff.

²⁵ Ibid., XIX.

²⁶ Ibid., 243ff.

²⁷ Tento typ války bývá někdy označován za preemptivní válku. Jiným příkladem takového konfliktu
mohou být války na Blízkém Východě, které vedl v minulosti Izrael proti arabským státům. K preemptivní
válce u jiných případů blíže:

Jana Ridvanová, „Intervence Spojených států po druhé světové válce

Svět morálních jistot a preemptivních útoků jako svět nočních můr“, Britské listy, 17. února 2007.

²⁸ Hölzle, *Quellen zur Entstehung des Ersten Weltkrieges: internationale Dokumente 1901-1914*, 257ff.,
442-450.

o císaři Vilémovi II. po roce 1945 a jeho vlna na první světové válce
tedy vychází císař Vilém II. a s ním i celé Německo
kteří mu nedali jinou možnost, než se bránit proti jejich
agresi. Z tohoto Hölzlova závěru jasno vyplývá, že se posléze dostal do ostrého
kontrastu s mnoha pozdějšími historiky, kteří se otázkou Viléma II. a první světové
války také zabývali.

3.2 Andreas Hillgruber: *Deutschlands Rolle in der Vorgeschichte der beiden Weltkriege*

Dílo historika Andree Hillgrubera se odvíjí do období Fischerovy kontroverze,
při níž Hillgruber se v otázce obecné vlny Německa za první světovou válku a
kontinuity s válkou druhou staví proti Fischerovi a kontinuitu popírá. Vlnu Německé
imperialismu na první světové válce ovšem přiznává. " *I když říše není u politického vedení říše
v roce 1914 patrná žádná snaha o expanzivní rozpínání moci, vystupuje
spoluodpovědnost německého říšského vedení za vypuknutí první světové války výrazně
na povrch.*"²⁹ Ve své knize se ovšem rozcházejí názory s jinými autory, například J.
Röhlem na to, kdo za válku mohl přivést Německo.

Za jeden z podstatných ideových pramenů války považuje boj slovanských a
germánských, při němž za stranu spojenců označuje ono slovanské, zatímco Němce
zde je jasno patrný kontrast s Röhlem, který klade na boj obou národních skupin také
důraz. Röhl ovšem poukazuje na to, že tato idea boje se zrodila právě v hlavě Viléma II.
a byla jednou z prvních krizí před válkou a posléze i války samotné. Hillgruber se tak
dostává do protikladu s Röhlem.

Co se týče rozhodování na nejvyšší úrovni mezi léty 1911 a 1914, zmíní uje
Hillgruber především schůzku z prosince 1912, kdy se zaměřuje na náčelníka
generálního štábu von Moltkeho a jeho varování. Von Moltke byl toho názoru, že je
třeba vést preventivní válku v nejkratším možném termínu kvůli silícímu nepříteli,
kterého později nebude možné z materiálního hlediska porazit. Nijak se ovšem
nevyjadřuje k úmyslům císaře na této schůzce, ani k faktu, že toto setkání bylo Vilémem II.
iniciováno. Hillgruber sleduje pouze linii von Moltkeho, který ať do vypuknutí války
prosazoval preventivní úder.³⁰

Rovněž první světová krize nechává císaře jakoby stranou ve prospěch politické a
vojenské iniciativy a společenského dění. Hillgruber zmíní uje císařovy poznámky k

²⁹ Hillgruber, *Deutschlands Rolle in der Vorgeschichte der beiden Weltkriege*, 56ff.

³⁰ *Ibid.*, 43ff.

o císaři Vilémovi II. po roce 1945 a jeho vlna na první světové válce von Tschirskeho, kde císař hovoří o zúžování se Srby novy výroky nepokládá ovšem za zásadní a za hlavního strjce událostí z ervence 1914 považuje tehdejšího kancléře von Bethmann-Hollwega. Absolutně pomíjí fakt, že císař musel především zachovávat mlčenlivost, protože jinak by von Bethmann-Hollweg nemohl svou politiku nikdy uvést v život. V Hillgruberově pojetí se císař jakoby vznášel nad všedním životem a neměl na něj vůbec žádný vliv. Téměř není na žádném rozhodujícím místě zmíněn. Vůde vystupuje abstraktní pojem "říšské vedení" nebo méně abstraktní špolitika kancléře von Bethmann-Hollwega, který se tedy objevil jako hlavní viník na straně Německé říše. K tomu příznačně Hillgruber uvádí slova kancléře, v nichž sám svou vinu přiznává. *"Pokud se hovoří o vině na této válce - máme také svůj podíl viny, to si musíme upřímně přiznat."*³²

Ve stanovení a uskutečnění válečných cílů není Hillgruber k císaři o nic více kritický než v jiných částech své knihy. Poukazuje na dvě hlavní koncepce a cíle, jichž chtěl Německo dosáhnout. První byla koncepce von Bethmann-Hollwega, jenž chtěl Německo zajistit postavení mezi světovými velmocemi, které by bylo neotesitelné. Druhá je koncepce generála Ludendorffa, jenž považoval válku za přirozené schéma, vedoucí k německému konečnému vítězství, které by mu zajistilo místo první mezi světovými velmocemi. Za viníka války opět označuje kancléře von Bethmann-Hollwega, který nebyl schopen vůbec rozpoznat nemožnost výhry nad ostatními mocnostmi.³³ Císař opět nikde nefiguruje a není jmenován v žádné souvislosti.

Z celkové Hillgruberovy interpretace vychází císař Vilém II. jako osoba, která snad ani neexistovala. Hillgruber o něm zcela mlčí, takže je možno snadno nabýt dojmu, že Vilém II. nemohl přiblížit událostí před rokem 1914 nijak ovlivnit a není za něj ani nijak odpovědný. Jak ovšem na základě své knihy říká, císař měl v Německé říši zvláštní postavení.³⁴ To mu umožnilo více než v jiných zemích ovlivňovat politiku a zapojovat se efektivně do rozhodovacího procesu. Císař tedy v podstatě musel se všemi kroky, které Hillgruber popisuje "říšskému vedení" i kancléři von Bethmann-Hollwegovi, souhlasit. A právě v tom se skrývá Vilémův podíl viny. I kdyby o jeho roli před rokem 1914 Hillgruber mlčet více, je Vilémova odpovědnost vyjádřena právě

³¹ Ibid., 45.

³² Ibid., 57.

³³ Ibid., 66.

³⁴ Ibid., 9ff.

o císaři Vilémovi II. po roce 1945 a jeho vlna na první světové válce
omností. Hillgruber císaře svou interpretací v podstat
staro římských zásad je souhlas s událostí vyjádřen
mlením, pokud se ústník mohl a měl vyjádřit. Císař Vilém II. se ale podle
Hillgrubera i přes svou pravomoc nikdy na ústet politických a vojenských elit kriticky
nevyjádřil a tím projevil se v-emi jmenovanými kroky souhlas a nese za ně tedy i
odpovědnost.

3.3 Fritz Fischer: *Krieg der Illusionen, Die deutsche Politik von 1911 bis 1914*

Jednou z nejvýznamnějších postav historiografie, jež se zabývá imperiálním
Německem a první světovou válkou je Fritz Fischer. Práv on byl iniciátorem diskuze o
vlně Německa na první světové válce, která propukla po zveřejnění jeho prací na
přelomu 50. a 60. let 20. století. Pro práci byla vybrána kniha "*Krieg der Illusionen, Die
deutsche Politik von 1911 bis 1914*", která je vedle knihy "*Griff nach der Weltmacht*"
jeho stejné práce, shrnující jeho pohled na Německo před rokem 1914, ale i na roli
císaře Viléma II. v událostech, které předcházely první světové válce.

Fischer se liší od svých předchůdců, jmenovat lze například uvedeného Erwina
Hölzleho, především tím, že se v rámci diskuze o kořenech první světové války neobírá
úvážet osobu Viléma II. Práv naopak je německý císař vlády jmenovitě spojen s
událostmi a tezemi, jež považuje Fischer za klíčové. Fischer ve své knize zároveň
ukazuje zmenu panovníkových myšlenkových pochodů, jak probíhaly od počátku 20.
století až do osudného roku 1914. Vilém II. velmi miloval silná slova a velkorysá
válečná gesta a jeho velkou zálibou byly ozbrojené sloflky, a to především lo stvo.
Ještě kolem roku 1906 ale o válce nijak neuvažoval, a to i přes fakt, že někteří armádní
inisté, náčelník generálního štábu von Moltke, na ně již upozorovali.³⁵ Zároveň ale
Vilém nechtěl slyšet o omezení při budování válečného lo stva, které bylo jeho
dítětem. Nepřipouštěl si ani konsekvence, které měly jeho chování na mezinárodní
politiku.³⁶ Jeho protiválečné naladění se ovšem v průběhu let, jak se ukáže později,
zmenilo až v hledání záminky pro začátek tzv. "*existenčního boje Germánů proti
Slovánům*".³⁷

³⁵ Fritz Fischer, *Krieg der Illusionen, Die deutsche Politik von 1911 bis 1914* (Düsseldorf: Droste, 1969),
100 – 102.

³⁶ Ibid., 103.

³⁷ Ibid., 270 - 271, 689.

... císař i Vilémovi II. po roce 1914 a jeho vlna na první světové válce
... ovu v d í roli v imperiálním Německu mimo jiné na
... v souvislosti s bojem mezi armádní a politickou klikou
kolem roku 1909. Tou dobou dochází ke st etu koncepcce velkoadmirála von Tirpitz a
kanclé e von Bethmann Hollwega. Zatímco Tirpitz je na úkor vztah s Velkou Británií
odhodlán pokračovat v budování lo stva, kanclé je zcela opa něho názoru.³⁸
Konečnou instancí, která má rozhodovací moc, je ale císař a ten je také tím, který
rozhodne o p ednosti námo nictva. Vilém II. svou p íze ale st ídá, a tak dochází i k
tomu, že von Bethmann Hollweg dostává svou p ílefitost v politice smí ování s Velkou
Británií. Vilémovu lavírování u iní p ítrfl afl selhání tzv. Haldenovy mise. Vilémovo
zklamání z postoje ostrovní velmoci je tak velké, že v prosinci 1912 svolává tzv.
válečnou poradou s vylou ením politického zastoupení.³⁹ Fischer je toho názoru, že
nejpozd ji od této chvíle je císař rozhodnut k boji. A práv ěno panovnickovo odhodlání
je rozhodujícím faktorem, který v p edválečném Německu hraje klí ovou roli.
Demonstrovat to lze i na faktu, že kanclé von Bethmann Hollweg po válečné poradě
pochopil svou závislost na císaři a *"zasazoval se v í císaři jít jen o energickou,
proválenou politiku."*⁴⁰

Fischer dochází k tomu, že Vilém II. začal být postupem doby stále více v zajetí
myšlenky o boji Germánů a Slovanů. O něm mluví rovněž Hölzle, ovšem ve zcela
opačné konotaci než Fritz Fischer. Fischer ukazuje císaře ve světle konspirátorů,
chystajících se na válku. *"Rusko musí být protivníkem a Rusko musí vypadat jako
provokatér. Nové heslo zní od te : boj Germánství proti Slovanství."*⁴¹ Vzhledem k
nespornému ekonomickému efektu, který p íprava na válku přináší, se za císaře Viléma
II. stavily i různé subjekty ve veřejném životě jako například myslivci i různé spolky.⁴²

Neustálý alarmující postoj ozbrojených složek, kterými byl Vilém II. opakovaně
varován, což znovu dokazuje jeho klí ovou roli, ve Vilémovi vzbudilo přesvědčení, že
válka je nutná a nevyhnutelná. Další důležitým momentem, v němž německý císař
sehrál důležitou roli, bylo konopiské setkání císaře s následníkem trůnu, arcivévodou

³⁸ Ibid., 170 – 173.

³⁹ Ibid., 232.

⁴⁰ Ibid., 235.

⁴¹ Ibid., 270.

⁴² Ibid., 333ff.

Zatímco u průmyslníků byla otevřená podpora válečnických tendencí Viléma II. otázkou jednotlivých
podnikatelů, u spolků jako byl například Alldeutscher Verband či Flottenverein se jednalo o podporu
značného počtu obyvatel Německa.

o císaři Vilémovi II. po roce 1914 a jeho vlna na první světové válce. Rakousko-Uhersko si fládalo podporu Německa v Srbsku, Vilém II. a potažmo německé ministerstvo zahraničí za tím vidlo záminku pro kontinentální válku, tj. boj proti Slovanství. Vilém II. v těchto intencích ujistil rakouského arcivévodu o úplné podpoře a tím přispěl k rozdmýchání nadcházející krize.⁴³ A byl to právě německý císař a nikdo jiný, kdo rozhodl o této podpoře Rakousku i o dalších krocích, které ministerstvo zahraničí v předvečer války učinilo.

V otázce předdefinovaných cílů Německa se Fischer o císaři zvláště nevyjadřuje. Jeho fixní idea existenciálního boje je ale jasná již z předchozích částí knihy. Fischer se tak soustředí na expanzivní koncepci navrženou kancléřem von Bethmann-Hollwegem, s níž císař samozřejmě vyjádřil souhlas. Císař postupně ovládl strach z Ruska a Francie a jejich expanze na úkor Německa, což Fischer vyvrací.⁴⁴ Fischer cituje Maxe Wartburga, císařova osobního přítele. *"Zbrojení Ruska, velké fletzní stavby Ruska byly dle jeho mínění přípravou pro velkou válku, jež by mohla vypuknout v roce 1916... Namítal, že máme příliš málo trát smrem na západní frontu proti Francii; zajat svými obavami zvařoval dokonce, zda nebude lepší udeřit, nežekat."*⁴⁵

Na rozdíl od Hillgrubera klade Fischer důraz i na okrajové poznámky, které si císař udělal ke zmíněnému Tscherskiho dokumentu. Slova *"te nebo nikdy"*, ve spojení s Vilémovým hledáním záminky pro boj se Slovany a jeho strach z možné ztráty převahy nad Ruskem a Francií, jasně ukazují, kam císař směřoval. A jsou tedy i nepřímým důkazem jeho vlny za první světovou válku.⁴⁶

Fischer ve své knize ukazuje císaře Viléma II. jako důležitou součást celého mechanismu německé politiky, která se před první světovou válkou projevila jako značně expanzivní. Z Fischerových názorů jasně vyplývá, že císař s válkou počítal a později se i velmi aktivně podílel na jejím prosazování a přípravě. Podle Fischera ho k tomuto agresivnímu postoji vedly rzné důvody, které ovšem jeho vlnu nijak nezmenšují. S ohledem na svou celkovou interpretaci Německa jako jednoho z hlavních viníků války odmítá rezolutně Fischer i Hölzleho tezi o obranné preventivní válce. I Vilémovo vystupování odporuje této konzervativní interpretaci, jež se snažila císaře a

⁴³ Fischer. *Krieg der Illusionen, Die deutsche Politik von 1911 bis 1914*, 610ff.

⁴⁴ Ibid., 684.

⁴⁵ Ibid., 684.

⁴⁶ Ibid., 689.

o císaři Vilémovi II. po roce 1945 a jeho vlna na první světové válce
ny na první světové válce zcela vyvinut.⁴⁷ V intencích
herovu konstrukci posledního německého císaře zařadit
do kategorie neutrálního hodnocení. Vilém II. nebyl uzurpátorem ani loutkou. Byl
hlavou složitého mechanismu německé politiky, která byla ovlivněna mnoha faktory a
jejím specifickým bylo to, že dávala císaři výrazně větší podíl na moci, než tomu bylo v
jiných zemích. Vilém II. ale podle Fischera nevybojoval ani k tomu, že by se snažil
absolutisticky ovládnout Německo. Nebyl podle něj ale ani člověkem, který si nechával
všechno nadiktovat nebo se dokonce nechával v rozhodnutích obcházet. Byl silnou
vlastní osobností, která vládla v Německu, zodpovídala za něj a tudíž musí nést rovněž
odpovědnost za to, že Německo bylo z velké míry střešněm první světové války.

3.4 J. C. G. Röhl: *Kaiser, Hof und Staat*

J.C.G. Röhl je jedno z nejznámějších jmen, které se pojí s historiografií o
Vilémovi II. Pro účely této práce byla vybrána jeho kniha o Vilémovi II. a německé
politice jako celku. Vydání pochází z roku 1988 a jedná se již o třetí vydání této knihy.
Jak sám Röhl konstatuje, jde o souhrn několika samostatných studií.⁴⁸ Ty ale i přes to
vytvářejí kompaktní celek, obsahující všechny informace a interpretace problémových
okruhů této práce. Röhlůva kniha je souhrnem jeho studií Viléma II., kterou později
rozvedl ve své rozsáhlé trilogii o posledním německém císaři.⁴⁹ Na Röhl v konstrukci
Viléma II. ve svém článku odkazuje i Wolfgang Mommsen, patří do první
kategorie. "...rovnala se osobní vláda efektivní uzurpaci moci císaře?...nkte í
souasní auto í, např. John Röhl v í, že je tomu tak..."⁵⁰ Je to ale skutečně pravda? A
byl tedy podle Röhla Vilém II. onou vlastní osobností v předvečer války i spíše
diktátorem událostí?

Navzdory takovému hodnocení se Röhl k Mommsenovi v otázce podílu viny
Viléma II. na válce nepřiklání. V otázce první světové války rozkládá autor
odpovědnost na různé společenské elity imperiálního Německa. Za klíčovou považuje
Röhl schůzku nejvyššího armádního velení, která proběhla na sklonku roku 1912. Zde

⁴⁷ Ibid., 680ff.

⁴⁸ John C. G. Röhl, *Kaiser, Hof und Staat : Wilhelm II. und die deutsche Politik* (Nördlingen : C. H. Beck, 2007), 9.

⁴⁹ Blíže John C. G. Röhl, *Wilhelm II. : Die Jugend des Kaisers, 1859–1888* (München : C. H. Beck, 1993).

John C. G. Röhl, *Wilhelm II. : Der Aufbau der persönlichen Monarchie : 1888 - 1900* (München : C. H. Beck, 2001).

John C. G. Röhl, *Wilhelm II. : Der Weg in den Abgrund : 1900 - 1941* (München : C. H. Beck, 2008).

... císař i Vilémovi II. po roce 1945 a jeho vlna na první světové válce
tevírání se přiznal možnou kontinentální válku, a to v
: "...když napadneme Francii, bezpodmínečně se dá na
stranu Francie, jelikož Anglie nemůže strpět, aby byla v Evropě narušena rovnost sil."⁵¹
Vilém II. tedy s válkou zcela nepochybně počítal, otázka se ovšem přenesla na to, kdy k
ní dojde. Problém zátky války byl problémem křehkého pozemního vojska, jež byla
zastupována generálem von Moltkem a strany námořního vojska, kterou reprezentoval
velkoadmirál von Tirpitz. Schůzka v prosinci 1912 probíhala s vyloučením politické
oprávněnosti, ovšem Röhl dochází k závěru, že kancléř von Bethmann-Hollweg byl o celém
jednání velmi dobře zpraven, a proto nelze jeho konečnou odpověď nijak
změňovat, zatímco u Fischera vede výsledek této schůzky a způsob jejího vedení ke
kancléřovi v tichu podřízení se císaři. Podle Röhla tedy bylo válečné rozhodování před
první světovou válkou v rukou císaře, stejně jako vojenských, ale i politických elit.
Císařova hlavní vlna při válečném rozhodování spočívá především v jeho kalkulaci a
ofenzivním myšlení.⁵²

Dalším problémem spočíval především v jeho iluzi o dynastické sounáležitosti
evropských monarchií a iluzích ideových, které souvisí do jisté míry s válečnými cíli
Německa. Ty se projevovaly podle autora silně metaforicky a lze je označit za nereálné.
Jeho představa boje Německa proti Slovanům a Galům byla značně vzdálena realitě a
rozhodně neměla být aplikována jako linie zahraniční politiky, kterou ale nakonec
právě z popudu císaře došlo.⁵³ I Fischer tento boj dvou kmenů uvádí jako jednu z příčin
války. Stejně zhoubně se projevila císařova monarchická spřízněnost s habsburským
arciduchem, která se projevovala v nepokryté podpoře rakousko-uherské agresivní
politiky na Balkáně. Autor však nehledá za touto spřízněností takové důvody jako
Fischer.⁵⁴ Röhl odmítá Mommsenovu tezi, že za první světovou válkou stojí pouze císař
a jeho vojenská kamarila, přičemž Mommsen zcela vylučuje úlohu politiků, jmenovitě
kancléře von Bethmann-Hollwega. Naopak konstatuje, že bez politické podpory by ani
příprava globálního konfliktu nebyla možná a rovněž dementuje tezi, že by von
Bethmann-Hollweg nebyl informován vůbec nebo se zpozděním o různých
rozhodnutích císaře a jeho vojenské křehkosti. Röhl je toho názoru, že politické vedení bez

⁵⁰ Wolfgang J. Mommsen. "Kaiser Wilhelm II and German Politics", 294-295.

⁵¹ Jedná se o zprávu velvyslance v Londýně, knížete Lichnowského. Ibid., 175.

⁵² Ibid., 175.

⁵³ Ibid., 187-188.

⁵⁴ Fischer, *Krieg der Illusionen, Die deutsche Politik von 1911 bis 1914*, 610.

... císař i Vilémovi II. po roce 1945 a jeho vlna na první světové válce
... císařovy příkazy, jeř byly beze zbytku plněny. K
... se přikláněl i Fischer, který ji demonstruje na příkladech
ve stejných vystoupení kancléře, jeř kopírovala svou rétorikou ta císařova.

Röhl tedy rozlišuje odpovědnost za první světovou válku na všechny vrchní elity imperiálního Německa a poukazuje na to, že neexistoval v podstatě zásadní rozpor v tom, zda má dojít k válce, ale kdy a proti komu k ní má dojít.⁵⁵ V tomto politicko-vojenském konsensu byli císař Vilém II. a další příkazy Německa podporovány velmi ochotně i ze strany soukromých subjektů, jmenovitě například německými bankami. V otázce rozpoutání války vidí autor i podíl viny na straně Viléma II.. Nijak ho ovšem nepovyžuje nad odpovědnost dalších subjektů a nečiní ho tedy nijak výjimečným. Röhl sice opět naznačuje císařovu rozhodčí pozici v celém procesu příprav, ale ta byla dle jeho názoru zcela v konsensu s armádním a posléze i politickým vedením zemí, které mohlo, pokud by existovala v této situaci ovlivnit.⁵⁶ Jako rozhodující se u viny Viléma II. ukázala Röhllem rozebraná osobnost císaře, zalobená na iluzorních představách o spojení starého a nového světa, která se ukázala jako destruktivní.

Röhl se z celkového pohledu k otázce postavení Viléma II. v případě první světové války staví tak, že císař i jednoznačně přikládá klíčovou roli. Zároveň vnuje značnou pozornost císařovým psychickým a fyzickým předpokladům vládnutí, přičemž shledává Viléma II. jako člověka pro vládu ne zcela schopného. Tím do jisté míry ospravedlnuje i Vilémovo chování a vystupování v rozhodných letech před rokem 1914. Nedochozí ovšem k závěru, že by Vilém II. byl sám o sobě nějakým výjimečným monarchou. V kombinaci s autokraticky psanou německou ústavou⁵⁷ měl ale Vilém II. možnost vystupovat a rozhodovat výrazněji, což nebylo vzhledem k jeho předpokladům vládnout ideálně, také ho to před jinými monarchy tehdejší Evropy staví na zvláštní stupínek, pokud budeme sledovat Mommsenovo zazení. Röhl označuje Viléma II. za snílka, který šel v předstihu, že vybuduje moderní vědomou absolutistickou německou říši, což bylo ovšem v přímém protikladu se soudobým uvažováním jiných států. Vilém II. se při budování svého absolutismu dostal v podstatě pouze k vybudování národní dvorské hierarchie po vzoru krále Slunce, ale jeho sen byl reálně neuskutečnitelný a měl pouze zhoubné politické následky, když se ho Vilém II. snažil vnutit i jiným národům a státům. Vilémovy přehnané tvůrčí ambice, v kombinaci s ambiciózními

⁵⁵ Röhl, *Kaiser, Hof und Staat : Wilhelm II. und die deutsche Politik*, 196ff.

⁵⁶ *Ibid.*, 202.

⁵⁷ Viz příloha č. 1.

o císaři Vilémovi II. po roce 1945 a jeho vina na první světové válce. Představitel země, vedly k tomu, že Německo značně přispělo k vypuknutí první světové války. Röhl se se svým konstruktem dá v mnohém srovnávat s výše uvedeným Fritzem Fischerem. Je ovšem k císaři Vilémovi poněkud jemnější, a to především tím, že staví odpovědnost Německa na bedra všech dějstvích iniciátorů ve stejném životě té doby, zatímco z Fischerovy interpretace vyplývá spíše přiklon k výraznější odpovědnosti Viléma II. jako hlavy státu.

3.5 Hans Ulrich Wehler: *Das deutsche Kaiserreich 1871 - 1918*

Tato kniha není explicitně monografií o životě a vládě Viléma II., ale vzhledem k faktu, že se Hans Ulrich Wehler zabývá politickým systémem imperiálního Německa jako celkem, jeho pochopení je nutné i v otázce Kriegsschuldfrage, je tato kniha pro práci zcela relevantní. Wehlerovu knihu také ve své práci používá i J. C. G. Röhl jako součást svého odlišného vymezení se při hodnocení Viléma II. Wehlerovo dílo se rovněž poutá k Fischerovi, který na Wehlera navázal zejména ve výzkumu společenské struktury před první světovou válkou. I Hans Ulrich Wehler je autorem, který jasně uznává vinu Německa na válce, i když ne výlučnou, ale její rozklad uvnitř politického systému provádí jinak než Röhl.

Wehlerova kniha je zaměřena na německé imperiální dějiny obecně a Wehler stručně označuje císaře za panovníka neschopného vládnout.⁵⁸ Jinak se ale k jeho charakteru zvláště tím způsobem nevyjadřuje. Tato poznámka má ale pro panovníkovou odpovědnost také své důsledky. Implicitně lze odvodit, že Wehler, vzhledem ke svému přístupu k císaři Vilémovi, považuje jeho osobu za slabou, a to zejména po psychické stránce. Císař Vilém, jak Wehler ukazuje v jeho vztahu ke kancléřům a k politice, byl osobou, která odmítá své názory, je-li se nechává obklopovat lichotníky. Ti císaři nařídili své vlastní politické priority, které posléze císař pouze deklaroval jako své vlastní, v domnění své velikosti.⁵⁹ Wehler píše o Vilémovi II. pouze jako o "stínu císaře" a celý systém, který vznikl za jeho vlády, označuje za "autoritární polykracii bez koordinace".⁶⁰ Za tu Wehler označuje neustálý boj o moc mezi politickými a vojenskými strukturami, přičemž jednoznačně vítá zstřížení vlivu na politiku a císaře přiznává elitám vojenským.

⁵⁸Hans-Ulrich Wehler, *Das deutsche Kaiserreich 1871 - 1918* (Göttingen : Vandenhoeck & Ruprecht, 1994), 157.

⁵⁹Ibid., 157.

o císaře i Vilémovi II. po roce 1945 a jeho vlna na první světové válce vztah císaře a jakéhokoliv jeho poddaného na faktu, že ústavní postavení⁶¹ není kdokoliv jiný. Slabé postavení politiky jako celku, a tedy i poměru armádních kruhů vůči císaři, neschopnému už jen vládnout, Wehler zdůvodňuje silnou pruskou vojenskou tradicí, která vévodila v německému prostoru od doby Friedricha Velikého.⁶² Wehler staví do popředí anonymní masu vojenských důstojníků. Mezi nimi vynikala především jména velkoadmirála von Tirpitz, kterého Wehler považuje za vlivnou postavu militaristické manipulace císaře, ale jsou zde i další jména, jako například generál von Moltke a admirál von Heeringen.

Právě dominance abstraktních vládnoucích struktur, které měly zásadní vliv na císaře Viléma II. nebo zásadní vliv bez ústí císaře, se nejlépe ukazuje i v otázce rozpoutání světové války. Wehler v své analýze "*Kriegsschuldfrage*" vychází z faktu, že celá Evropa byla ovládána ideologií imperialismu a Německo v tomto ohledu nehrálo žádnou zvláštní roli.⁶³ Samotným přejímáním této teze tedy rozkládá vinu, která by mohla být přiknuta císaři Vilémovi II., na všechny evropské státy rovnoměrně. Zde se tedy dostává do kontrastu s Fischerem a Röhlem a přiklání se spíše ke konzervativní názorové linii. Protože označuje císaře za stínového panovníka, nemůže mu být podle něj přiznána ani rozhodující vlna na rozpoutání první světové války. Vyzdvihuje roli spojeneckého systému, který selhal jako celek, a v něm měly být všechny strany plně odpovědné. V domněnce toho, jaké následky bude programové vytváření dvou soupeřících táborů mít. Tímto svým postojem se v kontrastu k Fischerovi a Röhlovi přiklání na stranu Hölzleho⁶⁴ a Hillgrubera. Dokonce přirovnává situaci před první světovou válkou k situaci po roce 1945 a označuje ji za studenou válku.⁶⁵ O tom, nakolik je Wehlerovo konstatování opodstatněné, lze ovšem vést diskuzi.

Wehlerovo pojetí vlny za první světovou válku tedy odsouvá císaře Viléma II. zcela mimo okruh důležitých osob a koncentruje se na abstraktní pojmy jako jsou "*kruhy vlny*" a "*konzervativci*". Německá míra vlny na rozpoutání světového konfliktu je Wehlerem přenesena na "vlivné vrstvy", které se nebyly schopny vyrovnat se s rychle se demokratizujícím světem po závěru 20. století.⁶⁶

⁶⁰ Ibid., 157.

⁶¹ Viz příloha č. 1.

⁶² Wehler. *Das deutsche Kaiserreich 1871 - 1918*, 152ff.

⁶³ Ibid., 171 - 172.

⁶⁴ Hölzle, *Quellen zur Entstehung des Ersten Weltkrieges: internationale Dokumente 1901-1914*, XVIIff.

⁶⁵ Wehler. *Das deutsche Kaiserreich 1871 - 1918*, 194.

⁶⁶ Ibid., 198ff.

o císaři Vilémovi II. po roce 1945 a jeho vlna na první světové válce. Jeho pojetí úlohy císaře Viléma II. v jeho knize, vystupuje jako mocenské centrum, politici, skupiny i názvem Berlín. Vilém II. se vyskytuje jen velmi málo. Jedná se například o doktrínu militarismu, tvorbu válečné flotily imperiálního Německa i zahraniční politiku, v níž byl poslední německý císař nepochybně velmi aktivní, i když nekoncentrovaná a mnohdy neúspěšná. Wehler tedy naprosto popírá jakékoli náznaky vzniku osobní vlády císaře Viléma II. a vytváří z něj pouze reprezentativní figuru bez faktického vlivu, který se neprojevoval ani v rozhodujících okamžicích před rokem 1914. Dle Mommsena lze zařadit Wehlera mezi autory, kteří Vilémovi II. nepřikládají v německých dějinách výrazný vliv, a to ani v otázce první světové války. Je zde ale rozdíl mezi Wehlerem a jeho názorovými blízkými kolegy Hölzlem i Hillgruberem. Zatímco Hölzle svým mluvením o císaři Vilémovi vyvolával dojem uražené panovnické povznesenosti a nadřazenosti a Hillgruber císaře svým mluvením na úkor jiných elit svým způsobem chránil, Wehler se staví k problému zcela jinak. Wehlerovo pojetí nám může považovat pro Viléma II. za nejpozitivnější. Vilém II. se totiž svou vlastní neschopností nechal podle Wehlera od moci odstavit a nemohl na něm v rozhodujících chvílích žádný vliv. Byl tedy pouze stínem monarchie a nemohl tudíž ani nést onen podíl viny, který mu u jiných autorů náleží.

3.6 Wolfgang J. Mommsen: *War der Kaiser an allem schuld*

Mommsen je autorem mnoha knih, které se přímo anebo v rámci imperiálních dějin Německa posledního německému císaři věnují.⁶⁷ Jeho poslední kniha se zaměřuje na osobu císaře Viléma II. konkrétně. Jifi z názvu vyplývá, jakým směrem se Mommsen ve svém konstruktivním a interpretaci bude ubírat. Na rozdíl od Röhla s jeho souborem studií a Wehlera, jehož interpretace je zahrnuta do obecných německých dějin, je Mommsenovo dílo ucelenou monografií. Lze pozorovat, že se autor vymezuje zejména vůči Röhlovi. Mommsen svou knihu dělí na přesně ohraničené úseky, v nichž dochází k různým závěrům o císařovi osobě a jeho okolí.

V otázce odpovědnosti císaře Viléma II. za vypuknutí války graduje Mommsenovo postupné zeslabování významu německé monarchie, které je patrné v

⁶⁷ Lze uvést například následující.

Wolfgang J. Mommsen, *Bürgerstolz und Weltmachtstreben: Deutschland unter Wilhelm II. 1890 bis 1918* (Berlin : Propyläen Verlag, 1995).

Wolfgang J. Mommsen, *Grossmachtstellung und Weltpolitik: die Außenpolitik des Deutschen Reiches 1870 bis 1914* (Berlin : Ullstein, 1993).

o císaři Vilémovi II. po roce 1945 a jeho vlna na první světové válce. Od roku 1912 fixně vázán na svou jedinou prerogativu, kterou nechal, a tou byla armáda. Je tedy jasné, že zejména zde se je-t naplno prosazoval. Mommsen podotýká, že Vilém byl již v té době plně uzavřen ve své představě boje mezi Němci a Galsko-Slovanskou koalicí, což vyhovovalo jak politice obecné, tak vojenské. Opakuje se tedy Vilémova představa, kterou zmiňuje i jiní autoři, přibývá ovšem galský prvek. Nesouhlasí s Röhlem a jeho interpretací rozhodující role setkání v prosinci 1912. Naopak dochází k závěru, že tato schůzka přinesla pouze množství politických rozhodnutí, která byla přímou pozdějších sporů mezi vojenskými představiteli a elitami civilními. Mommsen je toho názoru, že názorové konflikty německé politiky, které vedly k první světové válce, jsou jasným příkladem selhání "Königsmechanismu", kdy má panovník fungovat zejména jako mediátor.⁶⁸ Hlavní odpovědnost však přikládá nikoliv císaři samotnému, ale spíše jeho konkrétnímu okolí a dále samotnému německému politickému systému, jehož semikonstituční charakter⁶⁹ sice mohl zrodit druhého "Friedricha Velikého", to se ale v případě Viléma II. nestalo. Mommsen navíc neříká, zda by onen ideál panovníka ve formě nového krále Friedricha byl schopen vyhnout se válce.

Celkový Mommsen v konstrukci vlivu císaře Viléma II. lze vyjádřit lineárně klesající přímkou, která svého minima dosahuje po vypuknutí války, kdy monarcha přetvářá svou faktickou moc vrchním velením armády. Mommsen klade velký důraz na systémové parametry, jakými je například trvalá existence vlivné skupiny kolem monarchie i německý semikonstituční systém, neřít na osobu monarchie jako takovou. Císař tak opět uniká přímé odpovědnosti za první světovou válku, která je v Mommsenově případě příčinou politického systému, který svým nastavením mohl za kroků, které Vilém II. učinil a které k válce vedly.

3.7 Annika Mombauer a Wilhelm Deist: *The Kaiser... I*

Další analyzovaná kniha je sborníkem studií o císaři Vilémovi II., který vyšel v roce 2004. Je třeba říci, že kniha vznikla jako uctivý dílo J. C. G. Röhla a byla mu věnována k jeho padesátému narozeninám. Z tohoto faktu lze odvozovat, že fládný způsob interpretace v knize nevyjadřuje diametrálně odlišný názor, nýbrž ve svém díle uvádí

⁶⁸ Norbert Elias, *Die höfische Gesellschaft : Untersuchungen zur Soziologie des Königtums und der höfischen Aristokratie, mit einer Einleitung: Soziologie und Geschichtswissenschaft* (Neuwied : Leuchterhand, 1975), 39ff., 185ff.

... císaře i Vilémovi II. po roce 1945 a jeho vlna na první světové válce
... a, editovaná Annikou Mombauer a Wilhelmem Deistem,
... je Vilém II. hodnocen a dostává tedy svému podtitulu
"Nový výzkum role Viléma II..."⁷⁰ Kniha se jako celek specializuje především na pozdní
léta Vilémovy vlády. Jednotliví autoři se koncentrují na určité konkrétní samostatné
málo signifikantní momenty vlády posledního německého císaře a odvozuji z nich
příklady a důsledky pro celkový průběh německých imperiálních dějin. Jelikož je kniha
autorsky nekonzistentní⁷¹, je nutná obezřetnost při hledání role císaře před rokem 1914.

Velmi konkrétní poznámkou, vřícící se k Vilémově neschopnosti vládnout a jeho
jistě mentální zaostalosti, je konstatování vojenského historika Michaela Epkenhanse⁷²,
že Vilém II. bral vždy císařské námořnictvo jako svou mechanickou hračku.⁷³ V
souvislosti s námořnictvem a Vilémovými představami o vládě je Epkenhans toho
názoru, že se císař přifixoval na myšlenku Mahanovy doktríny⁷⁴, ale to nikoliv proto,
že by tato doktrína měla prokazatelné faktické uplatnění, ale primárně proto, že to
ospravedlnilo jeho vášeň pro námořní kolosy. Ufí samotářská jeho vášeň přispěla ke
krizím, kterými prošla německá politika, zejména ve vztahu k Velké Británii. Závěrem
shledává, že vazba Německa na Mahanovu doktrínu byla chybná, protože Německo
vždy prokazovalo svou sílu jako velmoc kontinentální, a přiklání se k argumentaci,
kterou uvedl již Otto von Bismarck.⁷⁵

Přímo podílem viny císaře Viléma II. na první světové válce se velmi konkrétně
zabývá kapitola osmá od Holgera Afflerbacha. Ta není mimo jiné i válečné dění, ale v
jedné části rozebírá Vilémovu především úlohu na rozhodovacím procesu v říši.
Autor se neztotožňuje s tezemi H. Wehlera o císařovstí a stínové roli před i v průběhu
první světové války.⁷⁶ Zároveň se ale poněkud odchyluje od J. C. G. Röhla, když

⁶⁹ K tomuto blíže Wolfgang J. Mommsen, *Der autoritäre Nationalstaat : Verfassung, Gesellschaft und Kultur im deutschen Kaiserreich* (Frankfurt am Main : Fischer Taschenbuch, 1990).

⁷⁰ Annika Mombauer a Wilhelm Deist, *The Kaiser : New Research on Wilhelm II's role in Imperial Germany* (Cambridge : Cambridge University Press, 2004).

⁷¹ Kniha J. C. G. Röhla "Kaiser, Hof und Staat" je také v podstatě sborníkem, ale jedná se o jasně chronologicky navazující studie, které zpracoval jediný autor. Lze tedy snáze najít interpretační linii napříč celou knihou.

⁷² M. Epkenhaus je vojenským historikem a autorem kapitoly číslo tři s názvem "Wilhelm II and his navy, 1888–1918."

⁷³ Mombauer a Deist, *The Kaiser : New Research on Wilhelm II's role in Imperial Germany*, 15.

⁷⁴ Blíže Alfred T. Mahan, *The influence of sea power upon history* (Tel Aviv : Dick Press, 2010).

⁷⁵ Mombauer a Deist, *The Kaiser : New Research on Wilhelm II's role in Imperial Germany*, 13.

⁷⁶ Mombauer a Deist, *The Kaiser : New Research on Wilhelm II's role in Imperial Germany*, 196 - 197.

o císař i Vilémovi II. po roce 1945 a jeho vlna na první světové válce
mi ované "válečné porad " z prosince 1912. Zatímco u
něm d sledku zapadá do sledu dalších událostí, H.
Afflerbach v ní vidí jasný důkaz dleffitosti Viléma, který byl jejím iniciátorem,
organizátorem a konečně také exekutivní silou v prosazení jejích závěrů.

Afflerbach přichází s tezí, že Vilém II. i přes svou přehnanou militantnost válku
připravil, ale koliduje s jeho výše uvedenými závěry. Důvodem byla jeho
stoupající obliba u obyvatelstva, kterému se lépe filovalo v míru. Tyto Afflerbachovy
závěry dávají za pravdu Mommsenovi, protože přitom přišel s myšlenkou, že
císařova politika se opírala o vnitřní pocit méněcennosti a touhy zalíbit se masám.⁷⁷
Afflerbach také dodává, že nakonec u Viléma II. zvláště pocit dynastické a národnostní
sounáleffitosti a to, když se v roce 1914 rozhodl podpořit Rakousko-Uhersko v jeho
tvrdých krocích na Balkáně, jeff vedly ke světovému konfliktu. Je třeba ale poukázat na
fakt, že se podle Afflerbacha rozhodoval právě císař a nikdo jiný. Jeho následná
odpovědnost je tedy na první pohled patrná.

Celá kniha je založena na četných Röhlových závěrech, ke kterým došel ve svém
výzkumu. Röhlovy závěry však neberou v úvahu sborník jako absolutní pravdy a
staví je do kontrastu s jinými argumentačními liniemi. Navíc není kniha komplexním
dílem zrcadlícím průběh dějin mezi léty 1871 a 1918, ale je sborníkem analýz určitých
konkrétních událostí a procesů⁷⁸, z nichž hofl je celkový kontext dovozen. Jedná se tak o
posun oproti Röhlovi samotnému a dalším starším a tradičním autorům, kteří stále
vycházejí ze základního uspořádání faktů do osy, kterou potom interpretují jako celek. Zde
je naopak interpretována událost, která je posléze zasazena na osu. Více než u jiných
uvedených knih se právě sborník A. Mombauer a W. Deista koncentruje na příčinu,
průběh a důsledky jednotky ve vztahu k celku a je tedy přínosným příděkem k dílu tzv.
"nových politických dějin".⁷⁹ Tento způsob analýzy se potom projevuje jak u konstruktu
role císaře před válkou, tak i u dalších aspektů jeho vlády, jeff jsou v knize zmiňovány.

⁷⁷ Ibid., 200ff.

⁷⁸ Příkladem lze uvést smlouvu z Björko, vztah císaře a britský vojenský atašé či proces dosazování vysokých úředníků.

⁷⁹ Blíže k tomuto tématu Michael Bentley, *Modern historiography : an introduction* (London : Routledge, 2000).

o císaři Vilémovi II. po roce 1945 a jeho vina na první světové válce

Germany's Last Kaiser - Wilhelm II and Decision Making in Imperial Germany

Jako velmi pregnantní shrnutí předchozího díla, jehož editorkou je Annika Mombauer, se nabízí její článek na "Open University"⁸⁰, který byl koncipován jako učebnicový nástroj a je stručný a jasný. Autorka dává líčí svou stanovou na několik částí.

První je mládí císaře Viléma a utváření jeho předpokladů k vládě. Zde A. Mombauer klade hlavní důraz na nenaplněné vize Vilémovy matky, korunní princezny Viktorie, jež byly promítnuty do Vilémova pozdějšího pocitu méněcennosti. Dochází k závěru, že neskrývané zklamání z Vilémových postiflení a jejich tvrdá léčba měly vliv na utváření jeho osobnosti a mají vinu na tom, že se Vilém stal navenek příliš sebevdomým a rozpolceným panovníkem, což mělo v pozdější době fatální následky v podobě arogantního vedení zahraniční politiky apod. V otázce duševní zralosti Viléma se kloní k názoru Phillipa von Eulenburga⁸¹ a pozdější interpretaci J. C. G. Röhl, že císař byl velmi nervově labilní. Nabízí také zvodnější Vilémovy silné přičynosti k armádě. Jednalo se o vztah, v němž armáda císaři poskytovala pocit důležitosti a sounáležitosti, a uvolněn z povinností i z pirozeného respektu.

Při hodnocení Vilémovy viny na první světové válce dochází Mombauer k závěru, že právě Vilém II. nese klíčovou odpovědnost za německý podíl na první světové válce. Byl to totiž on, kdo držel exekutivu a měl poslední slovo a podepisoval zákony. Byl to také on, kdo svou neobratnou a netaktní politikou před rokem 1914 obracel možné spojence proti Německu a pokud je neodrazoval přímo, činil tak přinejmenším prostřednictvím své nerozhodnosti. Autorka přiznává, že je možné najít okolnosti, jež vysvětlují císařovo jednání, ale nelze je považovat za omluvu takového jednání. Tímto okolnostmi myslí právě Vilémovu výchovu i jeho přičynost k ozbrojeným slofkám.

Celkově tedy v konstruktivní roli Viléma II. podle A. Mombauer hraje poslední německý císař klíčovou roli. Zaujímá výjimečné postavení v otázce odpovědnosti za první světovou válku, a to i přes to, že nelze jeho roli hodnotit kladně. Vilém II. je v

⁸⁰ Annika Mombauer, "Germany's Last Kaiser : Wilhelm II and political decision-making Imperial Germany", *New Perspective* 4, č. 3 (1999), <<http://www.users.globalnet.co.uk/~semp/wilhelmii.htm>> (staženo dne 25.11.2011).

⁸¹ Phillip von Eulenburg byl blízký císařův přítel a důvěrník. Jeho stručný životopis blíž na: "Philipp Fürst zu Eulenburg und Hertefeld", <http://www.dhm.de/lemo/html/biografien/EulenburgHertefeldPhilipp/index.html> (staženo dne 28.11.2011).

... císař i Vilémovi II. po roce 1945 a jeho vina na první světové válce
... u Fischera brán jako hlavní viník války na německé
... je jeho vládu jako celek, když ji označuje za vládu
... lovka nevyrovnaného a málo schopného. *"...za Vilémovy vlády se Německo vyvinulo v
jednu z hlavních mocností v Evropě, ...pokusilo se dokonce stát nejmočnějším
národem... Jeho vláda skončila kolapsem Německa a konečně nejhorší válkou, jakou
kdy svět viděl."*⁸²

⁸² Annika Mombauer. Germany's Last Kaiser : Wilhelm II and political decision-making Imperial Germany
"New Perspective 4", č. 3 (březen 1999), <<http://www.users.globalnet.co.uk/~semp/wilhelmii.htm>>
(staženo dne 25.11.2011).

Jake jsou tedy hlavní interpretací linie císaře Viléma II. v otázce první sv. tově války a jakým způsobem se vyvíjela diskuze na toto téma po roce 1945? V čem posun diskuze spočíval?

K zodpovězení první otázky je třeba opět vyjít z Mommsenova schématu. Jeho dělení na tři kategorie, tj. Vilém II. jako uzurpátor moci, Vilém II. jako průměrný monarcha své doby a Vilém II. jako neschopný panovník ve stínu své kamarily, není s ohledem na zjištěné poznatky v otázce vlny za první sv. tovou válku zcela bezchybné. Důvodem je především to, že Mommsen vycházel z celkového obrazu Viléma II., zatímco tato práce se zaměřila pouze na jeho úlohu před rokem 1914.

Lze v podstatě vyloučit úplně první kategorii, která považuje Viléma II. za uzurpátora moci, jenž se snažil vytvořit z Německa monarchii po vzoru Ludvíka XIV. Ani jeden ze sledovaných autorů neinterpretuje Viléma na pozadí událostí před první sv. tovou válkou jako někoho, kdo by měl bezvýhradnou moc v zemi a absolutisticky o všem rozhodoval. Konzervativní linie autorů, mezi nimi patří Hölzle i Hillgruber, v této interpretaci císaře brání. Jejich účtá k poslednímu monarchovi a jejich snaha ho z rozhodných událostí před rokem 1914 vyloučit i jeho roli úplně pominout je patrná. Druhá linie autorů včetně s Fritzem Fischerem, do níž patří například také John Röhl císaře nevidí jako uzurpátora, ale jeho vlnu považují za nezpochybnitelnou a považují ho za hlavního tvůrce německé politiky před válkou, a tím i za hlavního nositele odpovědnosti za válku.

Ani další kategorii Mommsenova dělení nelze použít v souvislosti s tématem bezvýhradnosti. Ta považuje císaře Viléma II. za typického představitel své doby. V otázce odpovědnosti za první sv. tovou válku ale žádný z autorů neprovádí komparaci s jinými monarchy i hlavami států. Nelze tedy říci, nakolik byl Vilém II. podobný například britskému králi Jiřímu V. nebo ruskému carovi Mikuláši II, když pomineme jejich příbuzenské vazby. Aby bylo možno označit Viléma II. za typického vládce své doby, vyžadovalo by to u autorů poměrně rozsáhlou komparaci nejen rozhodovacího procesu před první sv. tovou válkou u výše uvedených panovníků, ale také politického systému zemí, v nichž vládli.

Do poslední kategorie, v níž Mommsen charakterizuje Viléma II. jako loutku své kamarily, lze některé autory zařadit asi nejspíše. Jedná se zejména o Wehlera, který doslova mluví o stínu císaře. I Mommsen samotný překládá ve své interpretaci úlohu

... císaře Viléma II. po roce 1945 a jeho vlna na první světové válce
... tím války velmi malou váhu a odpovědnost přenesl na
... ý v Německu vládl. Nelze sem ovšem v žádném případě
za adit konzervativní autory, a to i přes to, že hlavní odpovědnost nekladou na bedra
Viléma II, ale na jiné elity imperiálního Německa. U autorů jako Hölzle je totiž císař
interpretován jako nezpochybnitelná autorita, která neměla dle latinské tradice patnácti rozhodnutí. A
uflvbec neměla být označován za loutku v rukou svého okolí.

Hlavní interpretační linie lze tedy shrnout následovně. První je proud
konzervativní, který se císaře Viléma II. v otázce odpovědnosti za první světovou válku
zastává a snaží se ho rozdílným způsobem od jeho dílu vlny. Zástupci tohoto
proudu jsou Hölzle, Ludwig a později Hillgruber. Opakem alternativou k této linii je
proud, který přikládá odpovědnost právě Viléma II. jako panovníka země, která měla
specifický politický systém a umožnila svému vládcovi, aby měl rozhodující slovo a moc.
Této interpretační linii vévodí Fischer a Röhl. Přiklon k této linii ale vidíme i
Mombauer a konkrétně nezmíněné Isabell Hull. Určitý střední proud tvoří Mommsen a
Wehler, kteří do děla svých interpretací staví politický systém imperiálního Německa a
v něm potom více či méně upřednostují osobu Viléma II.

Z chronologického hlediska docházelo po roce 1945 k zajímavým změnám.
Těsně po roce 1945 diskuze na téma odpovědnosti císaře Viléma II. za první světovou
válku v podstatě vůbec neexistovala. To bylo způsobeno především koncem druhé
světové války, kde byla německá vlna zcela nezpochybnitelná. Proto pravděpodobně
nikdo nechtěl diskutovat na téma první světové války, je-li mohla být a později i byla s
vypuknutím druhé světové války dávána do souvislosti. Převládá tak konzervativní
názor, že první světová válka byla vlnou všech zúčastněných států a Německo do ní
bylo více či méně vtahováno.⁸³ Tento ustálený postoj vyvolal na konci 50. let reakci, a to v
podobě díla Fischera, který přinesl opakem dosavadního názoru, prezentovaného autory
jako Ludwig a Hölzle.⁸⁴ Fischer přinesl rozhodujícím podílem vlny Viléma II., čímž
vyvolal spory mezi odborníky a v reakci na něj se ke slovu později přihlásil Andreas
Hillgruber, který se opět postavil na stranu staré konzervativní linie, i když vlnu
Německa oproti svým předchůdcům přiznal. Snažil se ji ale nenechávat na bedrech
císaře Viléma II. V průběhu diskuze se na stranu Fischera přidávají další historici jako
například John Röhl a Imanuel Geiss. Když končí období tzv. Fischerovy kontroverze,

⁸³ S touto tezí přišel britský premiér David Lloyd Georges. Modifikaci této teze v 90. letech provedl
Thomas Nipperdey.
Thomas Nipperdey, *Deutsche Geschichte 1866–1918. Band II* (München : Beck, 1992), 696ff.

o císaři Vilémovi II. po roce 1945 a jeho vlna na první světové válce
tými tématy, dochází k útlumu hodnocení Viléma II. V
po roce 1990 lze vysledovat další posun v diskuzi o
Vilémovi II. a jeho odpovědnosti. Od předchozího období vyhraněné akce a reakce mezi
jednotlivými autory dochází ke konsensuálnímu hodnocení například v podobě prací
Anniky Mombauer a jejího okolí i nových prací Wolfganga Mommsena. Autoři
přebírají myšlenky svých předchůdců z obou táborů. Vytváří tak komplexnější obraz
Viléma II. jako aktéra německé politiky před první světovou válkou, který určitě byl
důležitou postavou, ovlivněným událostmi před rokem 1914, nebyl ale jediným
aktérem, který se na vypuknutí války na straně Německa podílel.

S tímto posunem souvisí i poslední otázka a další závěry práce, jež se vztahují
k formě a obsahu prací. Zatímco starší autoři se zaměřovali především na pouhé
zobrazení vybraných faktografických údajů, pozdější autoři se snaží o zohlednění
širších souvislostí, které byly dříve ignorovány. Jedná se především o to, že autoři
začínají ve svých interpretacích zohledňovat společenské a kulturní faktory. Jejich
analýzy se více a více věnují dalším vnitřním disciplínám jako sociologie i politologie.
Došlo ke změně v tom, že přestalo být na císaře Viléma pohlíženo čistě faktograficky,
ale začala se více projevovat metodologie a přístupy "nových politických dějin"⁸⁵, jež se
zaměřují zejména na hledání příčin a následků určitého jednání i událostí.

Rozdílnost je patrná i na formě dílů vybraných autorů. Rozsáhlejší monografie
typu Röhlových prací jsou obsáhlým dílem, v němž je rozebírána do detailu císařova
osobnost. Jednotlivé události jsou podrobovány analýze z pohledu historického, ale i
sociologického, politologického i psychologického. Ono zohlednění mnoha různých
proměnných, jež měly vliv na císaře Viléma II. a mimo jiné jeho roli před první
světovou válkou je důvodem, proč jsou tyto práce tak obsáhlé. Naopak díla, v nichž je
role Viléma II. prezentována formou ucelených náhledů na imperiální dějiny Německa
nebo formou edice pramenů, vytváří mnohem stručnější interpretace, zaměřené jen na
vybraná fakta, která mohou být právě bez ohledu na další vnitřní disciplíny volněji
ohýbána. Sborníky pramenů a souhrnné texty o imperiálním Německu tak tvoří zejména
tuto konzervativnější linii interpretací, zatímco co obsáhlé monografie bývají
v hodnocení bohatší.

⁸⁴ Emil Ludwig, "Vilém II." (Praha: Melantrich, 1930).

⁸⁵ Koldínská, Marie, "Problémy historické vědy na FF UK (Několik poznámek k diskuzi)",
<http://www.clavmon.cz/archiv/polemiky/prispevky/Koldin.htm> (staženo dne 10.12.2011).

discussion about Wilhelm II. after the year 1945 and his onus for the First World War" deals with the character of the last german emperor and with ways of interpretations of him in connection with the First World War. The thesis is conceived as a historiographical analysis, which aims to follow the discussion about Wilhelm II. in the literature, written after the year 1945. And this analysis is focused on Wilhelm's onus for the First World War.

The common discussion about the onus for the First World War after the year 1945 is presented in the first part of the thesis. The first part is splitted into three time periods, namely the first period from 1945 ó 1959, the second one from 1959 ó 1980's and the last period from 1980's to the present. This part concentrates on dispute about the so called "Kriegsschuldfrage" without targeting on Wilhelm II.

The second part of the thesis concentrates on the topic Wilhelm II. and his onus for the First World War. The most important authors like Erwin Hölzle, Fritz Fischer, John Röhl or Wolfgang Mommsen, who are interested in the reign of Wilhelm II. or in the history of Imperial Germany, were chosen and their works were analysed, focusing on the relationship between Wilhelm II. and events before the year 1914. The thesis follows three most signifiant topics of Impreial Germany before outbreak of the First World War. These are as follows, the war aims of the Imperial Germany, the time of the Juli crisis and the problem of decision-making process in Imperial Germany.

The results show, that three main interpretations of Wilhelm II. in connection with the First World War can be found. The first makes Wilhelm II. irresponsible for the outbreak of the First World War. It is the oldest way of interpretation, represented for example by Emil Ludwig or Erwin Hölzle. The second way of interpretation was firstly presented in the 1960's by Fritz Fischer. This way of interpretation is an oposite of the first one and makes Wilhelm II. fully responsible for the events before 1914 and for the outbreak of the war. The last way of interpretation, the latest one, forms a kind of compromise between the older ones. The results show also, that there is an apparent diffierence between works in their form. Books, focused on the common german history or editions of sources are more conservative than the large monographic books.

riography : an introduction (London : Routledge, 2000). 182 s.

Berghahn, Volker, Gebhardt Handbuch der deutschen Geschichte : Band 16, Das Kaiserreich 1871-1914 : Industriegesellschaft, bürgerliche Kultur und autoritärer Staat (Stuttgart : Klett-Cotta, 2003). 445 s.

Berghahn, Volker, Die Fischer-Kontroverse ó 15 Jahre danach, *Geschichte und Gesellschaft* 6, . 3 (1980): 403-419,
<http://www.jstor.org/discover/10.2307/40185134?uid=3737856&uid=2129&uid=2&uid=70&uid=4&sid=47699005063927> (stařeno dne 28.4.2012).

Elias, Norbert, Die höfische Gesellschaft : Untersuchungen zur Soziologie des Königtums und der höfischen Aristokratie, mit einer Einleitung: Soziologie und Geschichtswissenschaft. (Neuwied : Leuchterhand, 1975). 456 s.

Fischer, Fritz, Deutsche Kriegsziele, Revolutionierung und Separatfrieden im Osten 1914-1918, *Historische Zeitschrift* 188, . 2 (1959): 249-310,
<http://www.jstor.org/discover/10.2307/27612475?uid=3737856&uid=2129&uid=2134&uid=2&uid=70&uid=4&sid=47699005063927> (stařeno dne 28.4.2012).

Fischer, Fritz, *Griff nach der Weltmacht* (Düsseldorf: Droste, 1984). 575 s.

Fischer, Fritz, *Krieg der Illusionen, Die deutsche Politik von 1911 bis 1914* (Düsseldorf: Droste, 1969). 805 s.

Frie, Ewald, Das deutsche Kaiserreich. (Darmstadt : Wissenschaftl.Buchgesell, 2004). 147 s.

Geiss, Imanuel Die Fischer-Kontroverse. Ein kritischer Beitrag zum Verhältnis zwischen Historiographie und Politik in der Bundesrepublik, *Studien über Geschichte und Geschichtswissenschaft*, ed. Imanuel Geiss (Frankfurt a. M.: Suhrkamp, 1972), 108-119.

Hillgruber, Andreas, *Deutsche Großmacht- und Weltpolitik im 19. und 20. Jahrhundert* (Düsseldorf: Droste, 1977). 389 s.

Hillgruber, Andreas, *Deutschlands Rolle in der Vorgeschichte der beiden Weltkriege* (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1986). 143 s.

*Entstehung des Ersten Weltkrieges: internationale
Dokumente 1901-1914* (Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1995). 497 s.

Hull, Isabel V., *The entourage of Kaiser Wilhelm II. 1888-1918* (Cambridge :
Cambridge University Press, 1982). 428 s.

Koldínská, Marie, "Problémy historické v dy na FF UK (N kolik podn t k diskusi)",
<http://www.clavmon.cz/archiv/polemiky/prispevky/Koldin.htm> (stafleno dne
10.12.2011).

Ludwig, Emil, *Vilém II.* (Praha : Melantrich, 1930). 432 s.

Mahan, Alfred T., *The influence of sea power upon history* (Tel Aviv : Dick Press,
2010). 557 s.

Mombauer Annika, *Deist, Wilhelm, The Kaiser : New Research on Wilhelm II's role in
Imperial Germany* (Cambridge : Cambridge University Press, 2004). 316 s.

Mombauer, Annika, *Germany's Last Kaiser : Wilhelm II and political decision-making
Imperial Germany "New Perspective 4"*, . 3 (b ezen 1999),
<<http://www.users.globalnet.co.uk/~semp/wilhelmii.htm>> (stafleno dne 25.11.2011).

Mommsen, Wolfgang J., *Bürgerstolz und Weltmachtstreben : Deutschland unter
Wilhelm II. 1890 bis 1918* (Berlin : Propyläen Verlag, 1995). 946 s.

Mommsen, Wolfgang J., *Grossmachtstellung und Weltpolitik : die Außenpolitik des
Deutschen Reiches 1870 bis 1914* (Berlin : Ullstein, 1993). 360 s.

Mommsen, Wolfgang J., *War der Kaiser an allem schuld? : Wilhelm II. und die
preußisch- deutschen Machteliten* (Berlin: Propyläen, 2002), 296 s.

Mommsen, Wolfgang J., *Der autoritäre Nationalstaat : Verfassung, Gesellschaft und
Kultur im deutschen Kaiserreich* (Frankfurt am Main : Fischer Taschenbuch, 1990).
496 s.

Mommsen, Wolfgang J., "Kaiser Wilhelm II and German Politics", *Journal of
Contemporary History* 25. . 2/3 (kv ten- erven 1990). s. 289 - 316,
<<http://www.jstor.org/pss/260734>> (stafleno dne 11.9.2011).

... císař i Vilémovi II. po roce 1945 a jeho vlna na první světové válce
... ka (Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2004). 609 s.
... nippertuey, Thomas, *Deutsche Geschichte 1866-1918. Band II* (München : Beck,
1992), 948 s.

Pe enka, Marek a Lu ák, Petr, *"Encyklopedie moderní historie"* (Praha: Libri, 1999).
655 s.

"Philipp Fürst zu Eulenburg und Hertefeld",
<http://www.dhm.de/lemo/html/biografien/EulenburgHertefeldPhilipp/index.html>
(stařeno dne 28.11.2011).

Ridvanová, Jana, šIntervence Spojených států po druhé světové válce:
Svět morálních jistot a preemptivních útoků jako svět nových mřů, *Britské listy*, 17.
února 2007.

Ritter, Gerhard A., *Das deutsche Kaiserreich, ein historisches Lesebuch* (Vandenhoeck
und Ruprecht. Göttingen, 1992). 387 s.

Ritter, Gerhard, *Staatskunst und Kriegshandwerk. Die Tragödie der Staatskunst, Band 3*
(München: Oldenbourg, 1964). 707 s.

Röhl, John C. G., *Kaiser, Hof und Staat : Wilhelm II. und die deutsche Politik*
(Nördlingen : C. H. Beck, 2007). 296 s.

Röhl, John C. G., *Wilhelm II. : Die Jugend des Kaisers, 1859-1888* (München : C. H.
Beck, 1993). 980 s.

Röhl, John C. G., *Wilhelm II. : Der Aufbau der persönlichen Monarchie : 1888 - 1900*
(München : C. H. Beck, 2001). 1437 s.

Röhl, John C. G., *Wilhelm II. : Der Weg in den Abgrund : 1900 - 1941* (München : C.
H. Beck, 2008). 1611 s.

Ullmann, Hans Peter, *Politik im Deutschen Kaiserreich 1871-1918* (München :
Oldenbourg, 1999). 150 s.

" Wahlen im Kaiserreich 1871 - 1918", stránky německého Bundestagu,
[http://www.bundestag.de/kulturundgeschichte/geschichte/infoblatt/wahlen_kaiserreich.p](http://www.bundestag.de/kulturundgeschichte/geschichte/infoblatt/wahlen_kaiserreich.pdf)
df (stařeno dne 27. 12. 2011).

PDF
Complete

*Your complimentary
use period has ended.
Thank you for using
PDF Complete.*

[Click Here to upgrade to
Unlimited Pages and Expanded Features](#)

o císa i Vilémovi II. po roce 1945 a jeho vina na první sv tové válce

wemer, Hans-Ulrich, Das deutsche Kaiserreich 1871 - 1918 (Göttingen : Vandenhoeck & Ruprecht, 1994). 292 s.

PDF
Complete

*Your complimentary
use period has ended.
Thank you for using
PDF Complete.*

[Click Here to upgrade to
Unlimited Pages and Expanded Features](#)

o císa i Vilémovi II. po roce 1945 a jeho vina na první sv tové válce

1. října . 1. Ústava N mecké í-e z roku 1871 (text)

í-e z roku 1871

Ústava N mecké í-e z roku 1871

Ústava, jeff byla p ijata v roce 1871 pro novou N meckou í-i je do zna né míry kopií ústavy Severon meckého spolku z roku 1867. Autorem obou dokument byl v té dob jifl í-ský kanclé a sjednotitel N mecka Otto von Bismarck. Celá ústava byla Bismarckem koncipována jako nástroj p inejmen-ím autoritativní moci, který slouffil k ovládání celé í-e. N mecko po roce 1871 bylo spolkovým státem s 22 suverénními státy a 3 hanzovními m sty, jejichffl p ímé zastoupení na í-ské úrovni tvo ilya spolková rada (dále jen Bundesrat). Její p edsednictví m l v rukou í-ský kanclé , tedy pruský ministerský p edseda, cofl demonstruje onu p evahu pruského státu nad ostatními.. I p es to, ff Prusko v tomto orgánu nedisponovalo v t-inou, m lo dokonce pouze 17 hlas z celkových 58, m lo moffnost zablokovat svou neú astí jakákoliv rozhodnutí. Navíc bylo zbývajících 41 hlas rozf í-t no mezi 24 spolkových stát , které jen t ffko na-ly spole nou shodu proti Prusku, a proto bylo Prusko p í hlasování skoro vffdy podpo eno dostatkem hlas mnoha men-ích kníffectví.⁸⁶

Dal-ím kolektivním orgánem byl í-ský sn m (dále jen Reichstag). Ten byl volen muffskými voli i nad 25 let. Bismarckova koncepce ov-em vycházela z p edstavy, a volební systém byl tak í nastaven⁸⁷, ff p evahu bude mít v Reichstagu vffdy konzervativní k ídlo, které bude podporovat autoritativní systém vládnutí.⁸⁸ Dal-ím faktorem, který omezoval ú inost Reichstagu jako ústavního orgánu, byla neexistence tzv. blokvací klausule. Do Reichstagu se tedy dostávalo v kaffdem volebním období velké mnoffství stran, který nebyly schopny nikdy ú inn kooperovat a tvo ít tak protiváhu jednotné exekutiv . Tento nedostatek kritizoval jifl v roce 1900 pozd j-í poslanec Friedrich Naumann. "*Kbybychom bývali m li Reichstag se systémem dvou politických stran, mohl by se stát Reichstag politicky rovnocenným císa i...*"⁸⁹ Reichstag m l jako legislativní orgán tvo ít nejpodstatn j-í protiváhu exekutivy. Odpov dnost í-ské vlády se v-ak vztahovala pouze na kanclé e, resp. na císa e. Jediným lenem

⁸⁶ Hans-Peter Ullmann, *Politik im deutschen Kaiserreich 1871 - 1918* (München : R.Oldenbourg Verlag., 1999), 3.

⁸⁷ " Wahlen im Kaiserreich 1871 - 1918", stránky německého Bundestagu, http://www.bundestag.de/kulturundgeschichte/geschichte/infoblatt/wahlen_kaiserreich.pdf (staženo dne 27. 12. 2011).

⁸⁸ Wehler, *Das deutsche Kaiserreich 1871 - 1918*, 61.

⁸⁹ Ritter, *Das deutsche Kaiserreich, ein historisches Lesebuch*, 51.

o císa i Vilémovi II. po roce 1945 a jeho vina na první sv tové válce
kontrolní pravomoc, byl kanclé . Jeho výkon funkce byl
u v li. Reichstag mohl být navíc císa em rozpu-t n, což
dostávalo tento orgán pod zna ný tlak.⁹⁰

Dv ma nejd lefit j-ími ústavními orgány byly podle ústavy z roku 1871 kanclé
a císa , tj. reprezentanti monarchického a exekutivního prvku. Císa byl vrcholem moci
v í-i. Byl reprezentantem N mecka v zahrani ní politice, což bylo velmi významnou
prerogativou, na jejichfí základech se pozd ji císa Vilém II. snažil vybudovat svou
velkolepost, a to zejména s pomocí tzv. dynastické zahrani ní politiky. M l rozsáhlé
pravomoci v oblasti armády a rozhodoval o míru a válce. Jeho kompetence se rovn fl
vztahovaly na vnit ní politiku, kde m l prerogativu rozpu-t ní Reichstagu, otevíral a
uzavíral Bundesrat a kone n také p edstavoval symbol jednoty N mecké í-e. í-ský
kanclé byl dle ústavy hlavou exekutivy a jako takový nebyl odpov dný fíádnému
kolektivnímu orgánu, ale pouze císa i. Kanclé byl st edobodem skute né politiky,
jelikofl p edsedal Bundestagu a ve vztahu k Raichstagu m l povinnost od vod ovat
kroky í-ské politiky, protofíe spadal do kontrolní pravomoci tohoto legislativního
látku. Zárove byl jako pruský ministerský p edseda odpov dný za kroky nejv t-í
spolkové zem a byl tedy krom císa e fíivým pojítkem mezi Pruskem a í-i. V p ípad
konfliktu mezi kanclé em a císa em se ov-em v fídy projevila superiorita císa e, což se
ukazuje p edev-ím za vlády Viléma II., který kanclé e ve srovnání se svými p edch dci
asto m nil, po ínaje samotným tv rcem n meckého politického systému po roce 1871,
kanclé em Bismarckem.

Systém, založený ústavou z roku 1871, lze ve vztahu ke spolkovému uspo ádání
ozna it za hegemoniální systém s jasnou p evahou Pruska, které rodí dva nejd lefit j-í
orgány N mecké í-e, a sice císa e a kanclé e.⁹¹ Reichstag podle Wehlera nikdy nezískal
moc a možnost, aby se mohl tomuto svému ústavnímu konkurentovi ú inn postavit.⁹²
Císa Vilém II. m l po svém nástupu na tr n zaru eny velmi rozsáhlé pravomoci, které
mu byly garantovány ústavou a rovn fl také velký manévrovací prostor v oblastech
politiky, kde nebyla císa i poskytnuta výslovná prerogativa, ale kde práva a povinnosti
nebyly jasn vymezeny.⁹³

⁹⁰ Ullmann, *Politik im deutschen Kaiserreich 1871 - 1918*, 4.

⁹¹ Ibid., 4.

⁹² Ibid.

⁹³ Ibid., 5ff.